

Okultni korijeni nacionalsocijalističke ideologije

Šarunić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:530805>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-15**



Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)





SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

MARKO ŠARUNIĆ

**OKULTNI KORIJENI
NACIONALSOCIJALISTIČKE
IDEOLOGIJE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

Zahvale

Ovaj rad posvećujem svojim dragim i nikad prežaljenim kolegama Nikoli Michaelu Sušecu (2001. – 2022.) i Jerku Kučiću (1999. – 2022.). Neka vam je laka hrvatska zemlja.

Prvo bih se zahvalio ljudima čija mi bezuvjetna podrška i ljubav od prvog dana znače više nego što bilo kakav superlativ može iskazati. Bolje osobe nisam mogao poželjeti za roditelje. Nadam se da ćete kroz život biti ponosni na mene, kao što sam i ja beskrajno ponosan na vas. Bili ste, jeste i ostat ćete moja oaza mira. Produžujem zahvalu i svojoj bližoj i daljnjoj rodbini, bila ona sa mora ili sa kopna.

Zahvalio bih se svojim prijateljima, bilo da sam ih upoznao na fakultetu ili na drugim stanicama svojeg života, i sadašnjima i bivšima. Mnogi od vas su postali neizostavan dio mojeg života, kao i što mnogi od vas to više nisu. Svaka vaša riječ, i lijepa i ružna, me učinila boljim čovjekom. Svaki vaš postupak, i dobar i loš, bio mi je lekcija. Najveće blago koje nosim u daljnji život su uspomene s vama, i dobre i loše. Vama koji više niste dio mojeg svijeta želim sve najbolje u daljnjem životu, a onima koji su i dalje bliski sa mnom želim još mnogo desetljeća zajedničkih uspomena.

Zahvalio bih se i širokoj lepezi profesora i ostalih fakultetskih djelatnika sa kojima sam dijelio zgradu na Borongajskoj cesti 83d. Posebice zahvaljujem dragom profesoru i mentoru doc. dr. sc. Miji Belji na svakoj sekundi usputnog ćaskanja koliko i ozbiljnog razgovora. Zahvalio bih se i dragim tetama iz menze koje me nikad nisu propustile ne samo nahraniti, nego i oraspoložiti. Za nas koji smo došli iz dalekog kraja bile ste najbliže toplini obiteljskog doma.

I naravno, nemoguće je da ne spomenem svoje Brgulje. Pardon, Bargulje. Najlipše misto na svitu i jedini pravi kutak svemira kojeg smatran svojim. Sveti Jadre, čuvaj našu valu. Posebno Žulju i Žuljicu.

I na kraju, što sigurno ide kontra svakog protokola, zahvalio bih se – samom sebi. Jer sam izdržao sve nevere. Neka dođu još jače.

Sažetak

Tema ovog diplomskog rada jest, kao što i sam naslov kaže, ulaženje u dublja proučavanja okultnog korijenja nacionalsocijalizma na temelju dostupne literature. Rad je zamišljen kao kronološka sinteza nekoliko aspekata utjecaja okultizma i ezoterije na razvoj nacionalsocijalističke ideologije. U suštini je rad podijeljen na nekoliko dijelova koji služe kao temelji kompleksnog mozaika kakav ova tema svakako jest. Prvi dio upoznaje čitatelja sa situacijom u Austro-Ugarskoj Monarhiji u drugoj polovici 20. stoljeća. Isticanje ovog povijesnog konteksta važno je za potpuno razumijevanje vremena u kojem su okultističke ideje procvale nakon nekoliko stoljeća potpune dominacije judeo-kršćanske teologije. Od iznimne je važnosti shvatiti političku klimu u kojoj su se razvili *völkisch* nacionalizam i pangermanizam koji su temelji nacionalsocijalističke ideologije. Na kraju krajeva, i sam Adolf Hitler je rođeni Austrijanac koji je iz prve ruke osjetio kaotičnu klimu Beča početkom 20. stoljeća, a razmišljanja koja je za života formirao direktno se vežu uz oživljavanje okultističke prakse na prostoru njemačkog življa u Austro-Ugarskoj. Slijedeći takvu misao, prvi će se dio pozabaviti nastankom i razvojem *völkisch* nacionalizma i pangermanizma kao ključnih političkih ideologija iza čijih se postulata nalazi ezoterija u puno važnijem obliku nego što se uobičajeno prikazuje u popularnim djelima koja se bave poviješću razvoja nacionalsocijalizma.

Drugi se dio izravno dotiče detaljnijeg pojašnjenja okultizma i grana unutar okultizma koje su važne za navedeno razdoblje kraja 19. i početka 20. stoljeća. Bez razumijevanja što to okultizam doista jest i na koji su način zapadna ezoterija i teozofija utjecale na razvoj nacionalsocijalizma teško je razumjeti genocidnu prirodu nacističkog režima. Upravo zbog toga je velika pažnja pridodana minucioznim detaljima teozofije kao specifične okultne pojave koja i izravno i neizravno formirala nacionalsocijalistički svjetonazor. Ovaj je dio teksta zasigurno i najkontroverzniji pošto je obavijen pseudoznanošću, no apsolutno je neizbježan za razumijevanje punine teme o kojoj se piše.

Treći dio se bavi ariozofijom i arminizmom, konceptima koji sintetiziraju teozofiju sa svojevrsnom nostalgijom za poganskim vremenima. Ovdje se već nešto direktnije tema veže uz sam nastanak nacionalsocijalizma, pošto su učenjaci iz ovih polja pseudoznanosti i pseudofilozofije ne samo utjecali na razvoj nacionalsocijalističke misli, već su i bili dio istog pokreta. Ovdje klasični antisemitizam i ideja o krvi i tlu dobivaju svoje osnovne konture.

Četvrti se dio bavi dvjema organizacijama koje su direktno utjecale na nastanak Nationalsocijalističke njemačke radničke stranke. Riječ je o *Njemačkom redu* i *Društvu Thule*. Koristeći se poveznicama iz prethodnih dijelova, ova će cjelina kronološki popratiti razvoj tih dviju organizacija sa ciljem kristaliziranja i postizanja razumjevanja jasnoće onoga što će Hitler i njegova klika ne samo promovirati, već i provoditi u stvarnosti.

Konačno, peti se dio bavi samim nastankom nacističke političke organizacije sa specifičnim uvidom u ideološko-okultne konstrukcije članova tog pokreta, ali i sa specijalnim uvidom u sam Hitlerov nadnaravni imaginarij. Time je kompletirana priča o stranci koja će 12 godina nakon imenovanja Hitlera za njezinog lidera preuzeti vlast u Njemačkoj i stvoriti sustav koji su njegovi ideološko-filozofski prethodnici sanjali krajem 19. i početkom 20. stoljeća i koji će pogonjem tim stavovima pokrenuti ideje *Holokausta* i *Lebensrauma*. Svrha ovog rada jest prikazati i argumentirati stav kako su najznačajniji temelji nacionalsocijalizma duboko uronjeni u pseudoznanosti i okultizmu, a ne u suhoj političkoj teoriji.

Ključne riječi: nacionalsocijalizam, okultizam, ezoterija, teozofija, ariozofija, arminizam, antisemitizam, *Lebensraum*, *Njemački red*, *Društvo Thule*, Hitler, NSDAP

Summary

The main topic of this master's thesis is, as the title itself says, devolving into deeper studies of the occult roots of National Socialism based on the available literature on the topic itself. The work is conceived as a chronological synthesis of several aspects of the influence of occultism and esotericism on the development of National Socialist ideology. Essentially, this work is divided into several parts that serve as the foundations of the complex mosaic that this topic certainly is. The first part introduces the reader to the socio-political situation in the Austro-Hungarian Monarchy in the second half of the 20th century. Highlighting this historical context is important for a full understanding of the time in which occult ideas flourished after several centuries of complete dominance by Judeo-Christian theology. It is extremely important to understand the political climate in which *völkisch* nationalism and pan-Germanism, which are the foundations of National Socialist ideology, developed. After all, Adolf Hitler himself is a native Austrian who felt firsthand the chaotic climate of Vienna at the beginning of the 20th century, and the thoughts he formed during his lifetime are directly related to the revival of occult practices in the area where German people lived inside of Austria-Hungary. Following such a thought, the first part will deal with the emergence and development of *völkisch* nationalism and pan-Germanism as key political ideologies influenced by esotericism. This is much more important than it is usually presented in popular works dealing with the history of the development of National Socialism.

The second part directly touches on a more detailed explanation of occultism and the branches within occultism that are important for the mentioned period of the end of the 19th and the beginning of the 20th century. Without understanding what the occult really is and how Western esotericism and theosophy influenced the development of National Socialism, it is difficult to understand the genocidal nature of the Nazi regime. Precisely because of this, great attention was paid to the minute details of theosophy as a specific occult phenomenon that both directly and indirectly formed the National Socialist worldview. This part of the text is certainly the most controversial since it is shrouded in pseudoscience, but it is absolutely unavoidable for understanding the fullness of the topic being written about.

The third part deals with Ariosophy and Arminianism, concepts that synthesize theosophy with a kind of nostalgia for pagan times. Here, the topic is somewhat more directly related to the origin of National Socialism itself, since scholars from these fields of

pseudoscience and pseudophilosophy not only influenced the development of National Socialist thought, but were also part of the same movement. Here, classic anti-Semitism and the idea of blood and soil take their basic contours.

The fourth part deals with two organizations that directly influenced the creation of the National Socialist German Workers' Party - the *Germanenbund* and the *Thule Society*. Using the links from the previous parts, this part will chronologically follow the development of these two organizations with the aim of crystallizing and achieving a clear understanding of what Hitler and his clique will not only promote, but also implement in reality.

Finally, the fifth part deals with the very origin of the Nazi political organization with a specific insight into the ideological and occult constructions of the members of that movement, but also with a special insight into Hitler's supernatural imaginary. This completes the story of the party that, 12 years after the appointment of Hitler as its leader, will take over power in Germany and create a system that its ideological and philosophical predecessors dreamed of at the end of the 19th and beginning of the 20th century, and which, driven by these attitudes, will launch the ideas of the Holocaust and Lebensraum. The purpose of this work is to show and argue the position that the most important foundations of National Socialism are deeply immersed in pseudoscience and occultism, and not in dry political theory.

Keywords: National Socialism, Occultism, Esotericism, Theosophy, Ariosophy, Arminianism, Antisemitism, Lebensraum, German Order, Thule Society, Hitler, NSDAP

Sadržaj

Uvod	1
Kulturno-politička atmosfera oživljenja okultne misli	3
Okultna misao i njezin povratak u njemački intelektualni prostor	12
Ariozofija i arminizam – postanak i razvoj	25
Prethodnici NSDAP-a - Njemački red i Društvo Thule.....	40
Rađanje NSDAP-a	47
Zaključak	63
Popis literature:	64

Uvod

Popularna je kultura nesumnjivo odigrala veliku ulogu u davanju nadnaravnog pečata nacionalsocijalizmu. Običan je čovjek putem filma i videoigara, između ostalih, dobio poprilično intrigantnu sliku onoga što nacizam jest. Zapravo, nije neobično da se ta ideologija u javnoj svijesti poistovjećuje sa znanstvenicima koji imaju grandiozne ideje i prave još grandioznije i groteskne izume, misticima koji zazivaju neobične i naizgled neprirodne sile, relikvije fantastičnih moći (filmski serijal *Indiana Jones* svakako prvi pada napamet) te plavokose i plavočke junake. Čak su i, poput slavne videoigre *Wolfenstein* i nacistički zombiji ušli u priču. Iz kojeg god kuta se promatralo, nacizam i nadnaravno u svijesti običnoga čovjeka idu ruku pod ruku.

No, što ako poveznica između nacizma i nadnaravnog ima uporišta u stvarnosti? Ne samo da ima, već je koncept nadnaravnog apsolutno neizostavan dio cijele priče. Doista ne nedostaje dokaza o tome da su Hitler, Hess, Himmler i ostali duboko ulazili u koncepte „onoga onkraj“. Zapravo, ne postoji masovni politički pokret koji se toliko dosljedno držao nadnaravnog imaginarija kao što je to bio nacionalsocijalizam. Povijest Trećeg Reicha je doista nemoguće shvatiti bez razumijevanja nadnaravnog. Zato je i cilj ovoga rada na temelju dostupne literature razotkriti veo kulturnog unutar nacionalsocijalističke ideologije koji je često žrtvovan u korist čisto političke teorije unutar javnog diskursa.

Polazna točka u istraživanju ove zahtjevne, ali i zahvalne tematike se sastoji u kompletu od nekoliko vrhunskih dijela literature koji se posebno bave ovom tematikom. Prije svega, tu je seminalno djelo Eriha Kurlandera *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*. Djelo se posebno bavi ne samo nadnaravnim imaginarijem koji je utjecao na razvoj nacionalsocijalizma, već i ulazi u tematiku razvoja tog istog imaginarija za vrijeme postojanja Trećeg Reicha što je ipak van granica ove teme.

Drugo ključno djelo jest ono Nicholasa Goodrick-Clarkea *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*. Djelo se nešto manje drži historiografije i ulazi u minucioznije detalje okultizma. Sam Goodrick-Clarke je ekspert za okultizam i povijest okultnog unutar nacionalsocijalizma, tako da je ova knjiga iznimno pripomogla u slaganju navedenog mozaika.

Treće ključno djelo jest ono Dietricha Orlowa zvano *The Nazi Party 1919 – 1945: A Complete History*. Ovo se djelo bavi cjelokupnom poviješću NSDAP-a te je u mnogim

dijelovima rada pomoglo popuniti praznine koje prethodne dvije knjige, koje predstavljaju najvažniji korpus podataka, nisu mogle popuniti. Uz ovu knjigu naveo bi i djelo Garyja Lachmana *Madame Blavatsky: Mother of Modern Spirituality* i djelo Marka Morrisona *Modern Alchemy: Occultism and the Emergence of Atomic Theory* koja su pridonijela pojašnjavanju koncepata okultizma kao takvog i same teozofije.

Ostala literatura, navedena pri kraju rada u popisu literature, se sastoji od članaka iz nekolicе znanstvenih časopisa te izvora iz Encyclopaedie Britannice. S obzirom da je iznimno važno pojasniti neke specifične povijesne događaje i životopise osoba koje navedeni izvori nisu uspjeli pokriti, ovi su izvori poslužili kao dopuna cijeloj priči kako bi se čitatelju olakšalo praćenje. Mnoge osobe opisane pomoću navedenih izvora su u svoje vrijeme djelovale van *mainstreama* zbog čega njihov rad nije nužno naširoko poznat.

Kulturno-politička atmosfera oživljenja okultne misli

Društvo i kultura u Austro-Ugarskoj u drugoj polovici 19. stoljeća

Šezdesetih godina 19. stoljeća dogodile su se tri značajne političke promjene u Austriji, odnosno Habsburškoj Monarhiji. Nakon nešto više od mjesec dana austro-pruskog rata 1866. godine, Austrija je izgubila dominantnu poziciju među njemačkim državicama koje su nekoć sačinjavale Sveto Rimsko Carstvo i kojeg su do austrijskog poraza bile dio Njemačke Konfederacije, svojevrsnog nasljednika Svetoga Rimskoga Carstva. Bio je to poraz tzv. velikonjemačkog rješenja koje je zamišljeno kao unija svih njemačkih govornih područja pod vodstvom kuće Habsburg, a pobjeda tzv. malonjemačkog rješenja po kojem bi se ujedinili samo sjeverni njemački teritoriji pod vodstvom Pruske. Ta se ideja uspješno realizirala kroz formiranje Sjevernonjemačke konfederacije.¹

Suočena sa teškom vanjskopoličkom situacijom, austrijska carevina je bila prisiljena provesti ogromnu administrativnu reorganizaciju. Dotadašnje Austrijsko Carstvo je austro-ugarskom nagodbom, potpisanom 1867. godine, preobraženo u dvojnu monarhiju imena Austro-Ugarska. Nagodbom se Kraljevina Ugarska formalno odvojila od Austrijskog Carstva, a jedina spona između dvije države bio je vladar te zajednički poslovi triju ministarstava. čime je Austro-Ugarska postala personalna unija kraljevstva i carstva. Teritorij države se podijelio na Cislajtaniju (austrijski dio, koji je vladara nazivao carem) i Translajtaniju (ugarski dio, koji je vladara nazivao kraljem).²

Konačno, ustavnim amandmanima donesenima u prosincu 1867. godine austrijski dio države je pretvoren u ustavnu monarhiju. Time je uvedena predstavnička vlast te su zadovoljeni zahtjevi političkih predstavnika iz liberalnog tabora. Prema novim uredbama car je dijelio vlast s dvodomnim zakonodavnim tijelom koje se bira ograničenim pravom glasa i kojeg je imalo pravo birati 6% biračkog tijela, barem u početku. Liberali tog doba su, doduše, imali daleko suvremenije ideje nego njihovi prethodnici. Za razliku od prethodnih liberalnih stranaka koje izgledale kao skup aristokratskih oligarha, nove su stranke privlačile široke slojeve masa

¹ MEINECKE, „Reflections on a centenary: The Austro-Prussian war of 1866.“, str. 475 – 492

² SETON-WATSON, „The Austro-Hungarian Ausgleich of 1867.“ str. 123 – 126

ističući podršku radikalnoj demokraciji i nacionalizmu te su sve otvorenije propitkivale svrhu postojanja i djelotvornost starih institucija. Zajedno s njima su se isprofilirale i pangermanske stranke, premda su ostajale mahom na margini.³

Područje austrijske polovice Carstva formiralo se u obliku polumjeseca počevši od Dalmacije na jadranskoj obali i protezalo se kroz nasljedne habsburške zemlje Kranjsku, Korušku, Štajersku, Austriju, Češku i Moravsku sve do na istočnih pokrajina Galicije i Bukovine. Prisutnost čak deset različitih etničkih grupa unutar austrijskog dijela pridonijelo je donekle neobičnoj geografskoj konfiguraciji teritorija. Nacionalnost osobe određivala se prema preferiranom jeziku. Nijemci u austrijskom dijelu monarhije (otprilike 10 milijuna, prema podacima iz 1910. godine) su mahom živjeli u zapadnim pokrajinama te su činili oko 35% od ukupno 28 milijuna stanovnika u cijeloj monarhiji. Osim Nijemaca, u austrijskom dijelu je živjelo i nešto manje od 6,5 milijuna Čeha (23%), 5 milijuna Poljaka (18%), 3,5 milijuna Rusina ili Ukrajinaca (13%), 1,2 milijuna Slovenaca (5%), oko 780 000 “Srbo-Hrvata” (3%), 770 000 Talijana (3%), i 275.000 Rumunja (1%). Nijemci, koji su uvijek bili narod s posebnom pozicijom i privilegijom u monarhiji, su imali poprilično šareno prisustvo po regijama u austrijskom dijelu. Negdje su bili brojčano dominantni, negdje su bili u ogromnoj manjini, a negdje su imali podjednako pripadnika kao i ostale nacionalnosti. To je postao popriličan problem nakon poraza od Prusije 1866. godine – Nijemci su sada bili u potpunosti odvojeni od svojih sugrađana izvan Austro-Ugarske te su postali samo jedan od brojnih naroda unutar monarhije, izgubivši povijesnu posebnost i privilegiju koju su nekoć imali. U kontekstu demokratizacije, neke austrijske Nijemce je počelo brinuti da bi ostale nacionalnosti u državi mogle ugroziti dominaciju njemačkog jezika i kulture u carstvu. Počelo se potezati pitanje o tome što je bitnije – pripadnost austrijskom građanstvu ili njemački patriotizam. Uz sve je to bio prisutan i strah od toga da bi Slaveni mogli preuzeti čelnu poziciju unutar tradicionalno njemačke monarhije. Kao reakcija na ove trendove pojavile su se dvije različite, ali praktično povezane struje njemačkog nacionalizma.⁴

³ SETON-WATSON, „The Austro-Hungarian Ausgleich of 1867.“ str. 126 – 140

⁴ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 8

Völkisch nacionalizam se bavio njegovanjem njemačke kulture i identiteta unutar carstva kroz uspostavu obrazovnih i obrambenih liga zvanih *vereine*, posebice u velikim urbanim sredinama i pokrajinama s nejasnom nacionalnom većinom. Nakon odlučujuće vojne pobjede Kraljevine Pruske pod vodstvom „željeznog kancelara“ Otta von Bismarcka nad Francuskom 1870. godine i formiranja Njemačkog Carstva, manje skupine Nijemaca u Austriji odlučno su odbijale prihvatiti odvajanje od ostatka Njemačke kao trajno. Te su grupacije bile spremne žrtvovati Habsburšku Monarhiju kao takvu radi pripojenja onoga što su nazivali “Njemačko-Austrija” (pokrajine Monarhije koje su bile dio Njemačke Konfederacije od 1815. do 1866. godine). Bila je to svojevrsna evolucija tzv. malonjemačke ideje. Do 1885. godine je u austrijskim pokrajinama i u samom Beču niknuo znatan broj *völkisch vereine* organizacija. Aktivnosti tih organizacija su bile ograničene na rasprave te komemoriranje pojedinaca i događaja iz njemačke povijesti, književnosti i mitologije. *Völkisch* ideologija se ujedno prožimala kroz društvene aktivnosti poput zbornskog pjevanja, gimnastike, sporta i planinarenja. Konačno, 1886. godine u Salzburgu je Anton Langgassner osnovao *Germanenbund*, federaciju navedenih *vereina*. Svaki *verein* u novoj federaciji je slavio germanske praznike, usvojio germanski kalendar i pozivao ljude svih društvenih slojeva da se okupe i djeluju kao jedno, kao dio *Volkstuma* - odnosno nacije. Glavni izvor članstva *völkisch vereine* organizacija bila je provincijalna inteligencija te mladež općenito. *Germanenbund* je raspušten 1889. godine odlukom habsburških vlasti koje su s ogromnom dozom opreza promatrale jačanje *völkisch* nacionalizma, ali je pokret ubrzo ponovno osnovan kao *Bund der Germanen* 1894. godine. Više od 160 *vereina* ovog tipa smještenih u Beču, Donjoj Austriji, Štajerskoj, Koruškoj, Češkoj i Moravskoj pridružilo se *Bundu* do 1900. godine. S obzirom na to da je postojao otprilike jednak broj *vereina* koji nisu djelovali pod *Bundom*, okvirno se može pretpostaviti da je sveukupan broj ljudi koji je djelovao unutar ovih organizacija ili bio pod njihovim propagandnim utjecajem između 100 000 i 150 000 ljudi.⁵

Vezani uz *völkisch* nacionaliste, ali ipak odvojeni od njih, stajali su pangermanisti. Pangermanski pokret je nastao 1860-ih kao manifestacija politički i kulturno razvijenih studentskih bratstava u Beču, Grazu i Pragu. Ta su austrijska bratstva osnovana 1840-ih i bila

⁵ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 9

su oblikovana prema nacionalno orijentiranim njemačkim *Burschenschaften* (studentskim klubovima) iz razdoblja Vormärza⁶. Poput *Burschenschaften* studentskih društava, ova studentska bratstva su također njegovala tradiciju radikalnog nacionalizma, romantizma i tajnih inicijacijskih rituala. Studenti su vjerno čitali i provodili u praksu razmišljanja Friedricha Ludwiga Jahna⁷, svojevrsnog "völkisch proroka" spajanja atletske duha, njemačkog identiteta i nacionalnog jedinstva. Poraz od Prusije 1866. godine odveo je neka od navedenih bratstava na put promicanja spomenutog malonjemačkog rješenja - poput svojih kolega iz volklisch pokreta počeli su zagovarati pripajanje "Njemačko-Austrije" Njemačkom Reichu. Na svojim masovnim okupljanjima i gozbama pjevali su poznatu njemačku imperijalističku koračnicu *Die Wacht am Rhein* (Straža na Rajni)⁸, veličali prusku vojsku i cara Wilhelma I.⁹, nosili plave

⁶ Vormärz ("pred-ožujak") je izraz koji se koristi za opisivanje političkog, društvenog i kulturnog razvoja koji se dogodio u Njemačkoj prije revolucije u ožujku 1848. godine. Karakterizirala ga je snažna želja za političkim reformama potaknuta idealima liberalizma i nacionalizma koji su dobili zamah diljem zemlje. U to vrijeme počeo se oblikovati koncept ujedinjene Njemačke uz pozive na nacionalni identitet i uspostavu jedinstvene njemačke države. Unatoč inicijalnom neuspjehu revolucije, razdoblje Vormärza postavilo je temelje za buduće političke pokrete, ali i pozornicu za konačno ujedinjenje Njemačke 1871. godine. HAMEROW, „History and the German Revolution of 1848., str. 27. – 44.

⁷ Friedrich Ludwig Jahn (1778. - 1852.) je bio njemački učitelj gimnastike i nacionalistički mislilac. Često nazivan "ocem gimnastike", Jahn je imao značajan utjecaj na razvoj tjelesnog odgoja i njegovanje nacionalističkih osjećaja u Njemačkoj. Jahnova strast za tjelesnom spremom i njegovo uvjerenje o važnosti snažne i ujedinjene njemačke nacije doveli su ga do osnivanja *Turnplatz*a, vanjskog prostora za vježbanje gdje je promovirao gimnastiku kao sredstvo za jačanje tijela i uma. Njegova filozofija naglašavala je ideju zdravog i discipliniranog društva, s tjelesnim vježbama koje služe kao sredstvo za izgradnju karaktera, poticanje prijateljstva i usađivanje nacionalnog ponosa. Jahnov utjecaj proširio se izvan atletske područja, s obzirom da je također bio glasni zagovornik njemačkog ujedinjenja. „Friedrich Ludwig Jahn“.

⁸ *Die Wacht am Rhein* (Straža na Rajni) je najpoznatija patriotska njemačka pjesma iz carskog doba. Napisao ju je Max Schneckenburger 1840. godine. Pjesma je postala iznimno popularna tijekom 19. stoljeća i do danas je ostala utjecajan simbol njemačkog nacionalizma. Stihovi pjesme prikazuju poziv na obranu rijeke Rajne, prirodne granice koja je kroz povijest igrala ključnu ulogu u njemačkom teritorijalnom integritetu. Često se smatra pokličem okupljanja za njemačko jedinstvo i zaštitu od strane agresije. Najveću popularizaciju je dobila za vrijeme francusko-pruskog rata u kasnom 19. stoljeću, gdje je služila kao himna za podizanje morala njemačkim vojnicima. „Die Wacht am Rhein“.

⁹ Wilhelm I. (1797. - 1888.) je bio prvi car Njemačkog Carstva od 1871. do svoje smrti 1888. Godine. Kao pruski car od 1861. godine odigrao je središnju ulogu u ujedinjenju Njemačke. Kombinacijom vojne sposobnosti i vješte diplomacije uspješno je ujedinio brojne njemačke državnice u jednu nacionalnu državu. Taj je proces kulminirao formiranjem Njemačkog Carstva 1871. godine s Wilhelmom I. kao prvim carem. Njegova carska titula simbolizirala je novopronađeno jedinstvo i snagu njemačkog naroda. Wilhelm I. bio je poznat po svojoj snažnoj

različke (za koje se pričalo da su Bismarckov omiljeni cvijet) i, naravno, veličali i samog Bismarcka. Ovaj kult prusofilije rezultirao je štovanjem institucija moći i prezirom prema onome što se smatralo moralom i pravdom, a dominirala je krilatica „tko je jači, taj tlači“. Pangermanizam bi, doduše, ostao kao nejasno definirani val njemačkog patriotizma među studentima da se nije pojavio čovjek koji je od njega učinio konkretan politički pokret, Georg Ritter von Schönerer (1842. - 1921.). Upravo je on od pangermanista napravio revolucionarni pokret koji je objedinio populizam, antikapitalizam, antiliberalizam, antisemitizam te prusofilski njemački nacionalizam. Može se reći sa sigurnošću da su upravo njegovi politički pogledi, temperament i agitatorski talent oblikovali prirodu i budućnost austrijskog pangermanizma. Von Schönerer je u početku bio pristaša radikalne demokracije nakon što je prvi put izabran u Reichsrat 1873. godine, no njegovi stavovi se počinju mijenjati 1878. godine kada je počeo pozivati na gospodarsko i političko ujedinjenje “Njemačko-Austrije” s Njemačkim Reichom, Pa ipak, njegova najveća politička ostavština kao pangermanističkog ideologa i lidera nije bio njegov poziv na nacionalno ujedinjenje, političku demokraciju ili društvenu reformu, već njegov rasizam. Otvoreno je i među prvima zagovarao ideju da je jedini uvjet koji građanin mora zadovoljiti za ostvarenje svih građanskih prava krv, odnosno rasna pripadnost.¹⁰

U jednom ranom klasiku rasističke literature Arthur de Gobineau¹¹ je iznio mračno proročanstvo o uništenju nordijsko-arijske rase od strane nearijskih naroda. Iako njegov rad

osobnosti i konzervativnim političkim stavovima. Čvrsto je vjerovao u božansko pravo kraljeva i apsolutnu vlast monarhije. Unatoč svojim konzervativnim sklonostima, također je prepoznao važnost uravnoteženja moći kroz uspostavu parlamentarnog sustava. Sukobio se s liberalnim snagama u Njemačkoj, posebice s utjecajnim kancelarom Ottom von Bismarckom. Bismarckova politika često se sukobljavala s njegovim uvjerenjima što je dovelo do povremenih napetosti između dvojice vođa. Ipak, njihovo je partnerstvo bilo ključno u oblikovanju moderne njemačke države. „William I.“

¹⁰ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 9-10

¹¹ Arthur de Gobineau (1816.-1882.) je bio francuski aristokrat, diplomat i pisac koji je prvenstveno poznat po svom kontroverznom djelu pod naslovom *Esej o nejednakosti ljudskih rasa* (1853.-1855.). Ovo djelo, koje se često navodi kao temeljni tekst rasne ideologije, predložilo je koncept rasnog determinizma. Gobineau je tvrdio da je ljudska vrsta sastavljena od različitih rasa, pri čemu je arijska rasa bila superiorna i predodređena za veličinu, dok su se druge rase smatrale inferiornima, što je dovelo do propadanja civilizacija. Njegove su ideje imale značajan utjecaj na razvoj rasnih teorija, posebice u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću. Gobineauov rad, iako naširoko kritiziran i diskreditiran od strane modernih znanstvenika, igrao je značajnu ulogu u oblikovanju rasističkih ideologija i promicanju rasnih podjela. „Arthur de Gobineau“.

nije naišao na široko odobravanje, mnogi propagatori superiornosti Njemačke ponavljali su njegove ideje. Kada su socijal darvinisti¹² počeli isticati neizbježnu biološku bitku kao dio ljudskog iskustva života, pravile su se sugestije da Arijevci (tj. Nijemci) ne moraju doživjeti sudbinu degradacije, već bi umjesto toga mogli prevladati prijetnju propadanja očuvanjem svoje rasne čistoće. Otprilike na prijelazu stoljeća ovaj oštar poziv na rasni sukob i eugeničku reformu dobio je široko prihvaćanje u Njemačkoj. Glavni radovi socijalnih darvinista kao što su Ernst Krause, Otto Ammon, Ludwig Wilser i Ludwig Woltmann objavljeni su između ranih 1890-ih i 1910. godine. Poznati znanstvenik svojeg doba Ernst Haeckel¹³ stalno je upozoravao na rasno miješanje te je osnovao Monističku ligu 1906. godine kako bi širio rasističko tumačenje socijalnog darvinizma među Nijemcima. *Völkisch* nacionalističke predrasude koje su postojale i u Njemačkoj i u Austriji pronašle su podršku u tim znanstvenim definicijama rasizma u kontekstu fizičke antropologije i zoologije.¹⁴

Von Schönererova agitacija sredinom 1880-ih dovela je austrijski pangermanski pokret do statusa ne baš nebitne, ali ipak marginalne političke snage. Kada je von Schönerer uhićen pokret se gotovo pa ugasio, barem do svoje renesanse u drugoj polovici 1890-ih. Poticaj za tu političku renesansu pangermanizma dala je sama habsburška vlast svojim upitnim odlukama. Kada je austrijska vlada 1895. odredila da se nastava na slovenskom jeziku uvede u dotad isključivo njemačku školu u Celju, mnogi su to doživjeli kao šokantan potez, i to uglavnom oni koji su dotad dominaciju njemačke kulture uzimali zdravo za gotovo. Njemački nacionalisti su ovom relativno sićušnom i nebitnom sporu u širem smislu dali simboličnu težinu potpuno

¹² Socijalni darvinizam je kontroverzna ideologija koja se pojavila krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Bio je pod jakim utjecajem teorije prirodne selekcije i evolucije Charlesa Darwina. Koncept socijalnog darvinizma primijenio je darvinistička načela na ljudska društva, sugerirajući da natjecanje i opstanak najjačih nisu primjenjivi samo u prirodnom svijetu, već i u društvenim i ekonomskim kontekstima. Ideologija je tvrdila da će pojedinci i skupine koji su bolje prilagođeni svojoj okolini prirodno napredovati i uspjeti, dok će oni koji su manje sposobni neizbježno propasti. „Social Darwinism“

¹³ Ernst Haeckel (1834-1919) je bio njemački biolog, filozof i umjetnik poznat po svojim značajnim doprinosima u poljima evolucijske biologije i komparativne anatomije. Kao istaknuta osoba u znanstvenoj zajednici s kraja 19. stoljeća, Haeckel je najviše zapamćen po svom konceptu rekapitulacije, također poznatom kao biogenetski zakon, koji je sugerirao da razvoj organizma od embrija do odrasle osobe rekapitulira evolucijsku povijest njegove vrste. Njegov revolucionarni rad na embriologiji i njegove detaljne ilustracije koje prikazuju sličnosti između različitih organizama tijekom njihovih razvojnih faza neizmjerljivo su pridonijele razumijevanju evolucijskih odnosa. ROBINSON, „Ernst Haeckel“.

¹⁴ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 10

nesrazmjernu njegovim regionalnim reperkusijama. Stvari su se nadalje počele pogoršavati u očima njemačkih nacionalista u travnju 1897. godine kada je grof Casimir Badeni,¹⁵ predsjednik austrijske vlade, proglasio sporne jezične zakone koji su nalagali da svi dužnosnici u Češkoj i Moravskoj moraju biti poznavati i češkom i njemački jezik čime je ugrožena posebnost njemačkog kao jezika više instance koji se morao koristiti u administrativnim, birokratskim i vojnim poslovima, bez iznimke. Ti su propisi izazvali nacionalističku pobunu u cijelom carstvu. Kako bi natjerale vladu da ukine jezični zakon, demokratske njemačke stranke i pangermanisti su namjerno opstruirali rad austrijskog parlamenta sve do 1900. godine. Kaos u parlamentu prelio se na ulice velikih gradova kada su Badenijevi nasljednici na poziciji predsjednika vlade pokušali ignorirati parlament i okrenuli se vladanju dekretom. Krvavi sukobi između pobunjenika i policije, pa čak i vojske tijekom ljeta 1897. godine, umalo su doveli naciju do građanskog rata. Raspad parlamenta, nestabilnost i jačanje njemačkog nacionalizma ojačali su pozicije pangermanista, ne samo u visokim političkim ešalonima već i među narodom.¹⁶

Postavlja se pitanje - čemu takva snažna reakcija na ono što su, u suštini, bile čisto birokratske odluke? Slaveni su, kao iznimno brojna skupina unutar monarhije, konstantno isticali svoje zahtjeve za političkim i nacionalnim izražavanjem i jedinstvom unutar sve više zastarjelog višenacionalnog Habsburškog carstva. Brojni austrijski Nijemci, osjećajući moguću promjenu dominantne društvene paradigme, podižu glas protiv slavenskih nastojanja. Činjenica je da nisu svi njemački birači izričito htjeli da se ostvari cilj pangermanista i volklisch nacionalista, tj. da "Njemačko-Austrija" postane dio Njemačkog Reicha, već su promicali njemačke nacionalne interese unutar carstva. Austrijski Nijemci svakako nisu mogli ne ignorirati stalno rastući slavenski izazov tradicionalnoj dominaciji njemačkih kulturnih i političkih interesa tijekom prethodnih deset godina. Kontroverza oko celjske škole, uredbe

¹⁵ Grof Casimir Badeni (1846. - 1909.) je bio istaknuti poljski političar i državnik krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Kao premijer Austrije od 1895. do 1897., Badeni je dao značajan doprinos političkom krajoliku svog vremena. Njegov je mandat posebno zapamćen po uvođenju Badenske jezične uredbe 1897., koja je imala za cilj dati jednaka prava češkom i njemačkom jeziku u češkoj krunskoj zemlji Austro-Ugarskog Carstva. Ova kontroverzna politika izazvala je žestoke rasprave i napetosti među različitim etničkim i političkim skupinama. Uredba o badeni jeziku naposljetku je dovela do širokih prosvjeda i pridonijela porastu nacionalističkih osjećaja u regiji. „Kasimir Felix, count of Badeni“.

¹⁶ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 10. – 11

grofa Badenija o jeziku i implikacije općeg prava glasa za muškarce (koje je konačno uvedeno 1907. godine) predstavljale su vrhunac ovog tekućeg i neriješenog pitanja. Sva tri problema su brojni austrijski Nijemci smatrali uvredom – oni su bili ti koji su posjedovali najviše zemlje, plaćali najviše poreza i najviše investirali u ekonomiju.¹⁷

Što se pangermanista tiče, njihov je aktivizam imao i vjersku konotaciju. Konzervativne, klerikalno-slavenofilske vlade od 1879. godine nadalje doista su učinile vjerojatnom (a možda čak i neizbježnom) pojavu populističke i antikatoličke njemačke reakcije. Mnogi su Nijemci smatrali da je katolička hijerarhija u suštini antinjemačka, a u Češkoj je bilo negodovanja zbog brojnih čeških svećenika koji su predvodili crkvene organizacije u predominantno njemačkim župama. Von Schönerer, želeći iskoristiti antikatolički sentiment, 1898. godine pokreće svoju kampanju *Los von Rom* (raskid s Rimom). Von Schönerer je nastojao povezati pangermanski pokret s luteranskim pokretom koji se iznimno aktivirao krajem 19. stoljeća i koji je bio odgovoran za više od 30 000 protestantskih obraćenja u Češkoj, Štajerskoj, Koruškoj i Beču između 1899. i 1910. godine, sve kao rezultat suradnje s protestantskim misionarskim organizacijama u Njemačkoj. Ipak, poganski orijentirani *völkisch* nacionalisti su se odlučno protivili pokretu, a neki su pangermanisti kritizirali kampanju *Los von Rom* kao produžetak tradicionalnog klerikalizma nauštrb nacionalizma. Luteranski misionari su pak, s druge strane, tvrdili da su mnogi pojedinci zainteresirani za konverziju bili odbijeni političkim posljedicama obraćenja, dok su oni koji su bili politički zainteresirani uzimali vjerski aspekt zdravo za gotovo. Kampanja *Los von Rom* doduše nije značajnije oštetila Katoličku Crkvu, ali nije niti povećala podršku pangermanistima. Unatoč političkom neuspjehu, pokret *Los von Rom* svakako je uspješno skrenuo pozornost na široko rasprostranjene antikatoličke predrasude među austrijskim Nijemcima 1900-ih godina.¹⁸

Najbolje se ovaj mozaik kompleksnih događanja i razmišljanja krajem 19. i početkom 20. stoljeća može vidjeti na primjeru Beča, prijestolnice monarhije. Beč se kao političko,

¹⁷ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 11

¹⁸ WALSER SMITH, *German Nationalism and Religious Conflict: Culture, Ideology, Politics, 1870.-1914.*, str. 50-78

gospodarsko i kulturno središte Austrije smatrao etnički njemačkim gradom. Međutim, do 1900. godine rastuća urbanizacija područja mijenjala je ne samo fizičke karakteristike grada, već i njegov etnički sastav. Nekoć intiman, estetski ambijent kraljevskog sjedišta zamijenjen je naglim i monumentalnim metropolitizmom kao simbolom nove ubrzane urbane kulture. Stanovništvo grada se gotovo pa utrostručilo između 1860. i 1900. godine što je dovelo do ozbiljne nestašice stambenog prostora. Podaci govore kako je 1900. godine postotak ljudi koji su živjeli u dvosobnim ili manjim domovima bio najmanje 43%, a siromaštvo i beskućništvo bili su sveprisutni. Zajedno sa ovim trendom rasta stanovništva i razvoja svojevrsnih bečkih "favela" stigla je i značajna imigracija Židova iz Galicije. Samo 6000 Židova je živjelo u glavnom gradu monarhije 1857. godine, no do 1910. godine taj se broj popeo na čak 175 000, što je činilo više od 8% od cijele gradske populacije (u nekim četvrtima i do 20%). Ti naseljeni istočni Židovi radili su uglavnom kao mali trgovci te su se naglašeno tradicionalno odijevali. *Völkisch* nacionalisti su nedvojbeno ovu migraciju tumačili kao značajnu opasnost za etnički sastav metropole. Hitlerov opis prvog susreta sa novonaseljenim bečkim Židovima daje ilustraciju takve reakcije: "Rasni konglomerat carske prijestolnice smatrao sam odvratnim, cijela ta mješavina Čeha, Poljaka, Mađara, Rusina, Srba i Hrvata bila je odvratna... Grad se činio utjelovljenjem rasne sramote." Tragičan je paradoks da je raznolikost naroda unutar Habsburškog carstva, što je izravna posljedica njegove dinastičke nadnacionalne prošlosti, potaknula pojavu genocidnih rasističkih teorija u novoj eri nacionalizma i društvene transformacije.¹⁹

¹⁹ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 14. – 16

Okultna misao i njezin povratak u njemački intelektualni prostor

Što je okultizam?

Okultizam je pojam koji je često obavijen misterijom i intrigama te obuhvaća širok raspon praksi i vjerovanja koja su intrigirala pojedince kroz povijest. Praćenje njegovog podrijetla i razvoja u različitim društvima ključno je za razumijevanje složene tapiserije okultizma. Štoviše, proučavanje ključnih vjerovanja i praksi centralnih za okultizam pruža uvid u temeljna načela i rituale kojih se praktičari okultizma pridržavaju. Istraživanje relevantnosti i utjecaja modernog okultizma u suvremenom društvu baca svjetlo na njegovu stalnu privlačnost i utjecaj. Ispitivanjem povijesnih korijena, temeljnih načela i suvremenog značaja okultizma može se steći sveobuhvatno razumijevanje ovog fascinantnog i zagonetnog područja.²⁰

Okultizam, kao sustav vjerovanja i praksi, ima bogatu i raznoliku povijest koja se može promatrati u različitim kulturnim kontekstima. Proučavanje okultizma uključuje istraživanje drevnih civilizacija poput Egipta, Mezopotamije i Grčke gdje su mistično i ezoterično znanje igrali značajnu ulogu u religijskim i filozofskim tradicijama. Te su civilizacije vjerovale u postojanje skrivenog znanja, tajnih društava i nadnaravnih moći kojima se moglo pristupiti ritualima, proricanjem i komunikacijom s duhovnim svijetom. Okultizam je također dobio istaknuto mjesto tijekom razdoblja renesanse oživljavanjem interesa za hermetizam, alkemiju i astrologiju. Djela utjecajnih ličnosti poput Paracelsusa i Johna Deea dodatno su popularizirala okultne znanosti raspirujući vatru znatiželje i istraživanja. Nadalje, okultizam je pronašao svoj put u razne religijske i mistične pokrete, poput teozofije (o kojoj će biti više riječi) i spiritualizma tijekom 19. i 20. stoljeća. Ovi su pokreti nastojali steći duhovno prosvjetljenje poniranjem u skrivene dimenzije stvarnosti i dodirivanjem nadnaravnih sila. Povijest okultizma stoga je tapiserija istkana nitima iz brojnih društava koja odražava ljudsku fascinaciju nevidljivim i potragu za znanjem izvan ovozemaljskoga.²¹

Zaključno, tri su “stupa” na kojima se bazira okultizam, odnosno temeljna načela. Najvažnije temeljno načelo okultizma jest ideja da postoji skriveno znanje ili skrivene sile

²⁰ MORRISON, *Modern Alchemy: Occultism and Emergence of Atomic Theory*, str. 3 – 10

²¹ MORRISON, *Modern Alchemy: Occultism and Emergence of Atomic Theory*, str. 3 – 10

kojima se može pristupiti na razne načine. Drugo temeljno načelo okultizma jest vjerovanje u međusobnu povezanost svih stvari. Okultisti vide svemir kao ogromnu mrežu energije u kojoj je sve povezano na duhovnoj razini. Ovo se vjerovanje često odražava u ritualima i praksama koje uključuju manipulaciju i iskorištavanje energije kao što su čarolija i ritualna magija. Okultisti vjeruju da se usklađivanjem s prirodnim ritmovima i energijama svemira mogu postići ne samo željeni rezultate, već i utjecati na događaje. Ovaj naglasak na međusobnoj povezanosti naglašava uvjerenje da pojedinci imaju moć oblikovati vlastitu stvarnost kroz svoje misli, namjere i djela. Treće temeljno načelo okultizma tiče se samih rituala koji igraju ključnu ulogu te služe kao sredstvo povezivanja s nadnaravnim silama i očitovanja željenih ishoda. Ovi rituali često uključuju korištenje simbola, sigila i ceremonijalnih alata za stvaranje svetog prostora i uspostavljanje veze s duhovnim carstvom. Okultni rituali su često visoko strukturirani i slijede određeni niz koraka ili uputa pri čemu se praktičari pridržavaju preciznih gesta, zaziva i bajanja. Vjeruje se da ovi rituali stvaraju kanal kroz koji okultisti mogu komunicirati s višim bićima ili doći do nevidljivih energija.²²

Okultizam kojeg znanost naziva modernim je imao značajan utjecaj na suvremeno društvo, a njegova važnost i utjecaj se i dalje proširuju na različite aspekte ljudskog života. Može se reći kako je okultizam postao sve popularniji posljednjih godina, a najvažnije područje u kojem se popularizirao je duhovnost i osobni rast. Mnogi se pojedinci okreću okultnim praksama kao što su čitanje tarot karata, astrologija i iscjeljivanje kristalima kao načinima traženja vodstva, samospoznaje i osnaživanja. Ove prakse nude pojedincima osjećaj kontrole i djelovanja u upravljanju vlastitim životima, dopuštajući im da uđu u dublje razine svijesti i istražuju misterije svemira. Nadalje, okultizam je pronašao svoj put u popularnoj kulturi, posebice u industriji zabave. Filmovi, televizijske emisije i knjige često uključuju okultne teme, simbole i rituale, osvajajući publiku i potičući znatiželju o ezoteriji. Ova izloženost okultnim idejama putem medija pridonijela je općem prihvaćanju i normalizaciji okultnih praksi. Međutim, važno je priznati da utjecaj okultizma nije ograničen samo na osobne i zabavne sfere. Možemo ga pronaći u raznim drugim područjima poput psihologije, alternativne medicine, pa čak i politike. Konkretno bi primjer bio koncept "magije" i korištenje sigila usvojen je od strane određenih psiholoških teorija i terapijskih praksi gdje se naglašava moć uma u manifestiranju želja. Pristupi alternativne medicine često uključuju elemente okultizma kao što su energetsko iscjeljivanje i korištenje biljaka i kristala za holističko liječenje. U politici su također opaženi

²² MORRISON, *Modern Alchemy: Occultism and Emergence of Atomic Theory*, 10. – 22.

okultni simbolizam i rituali, s nekim pojedincima i skupinama koji koriste okultne prakse kao sredstvo moći i kontrole. U svakom slučaju, od duhovnosti i zabave do psihologije, alternativne medicine i politike, okultizam je prožeo razne aspekte ljudskog života, nudeći pojedincima osjećaj osnaženosti, osvajajući publiku i utječući na različita područja.²³

Zapadna ezoterija

Okultizam ima svoju osnovu u religioznom načinu razmišljanja čiji korijeni sežu u davninu i koji se može opisati kao zapadnjačka ezoterična tradicija. Njegovi glavni sastojci identificirani su kao hermetizam odnosno hermetički traktati o alkemiji i magiji, gnosticizam, neoplatonizam i kabala, a svi potječu s područja istočnog Sredozemlja te su se razvijali tijekom prvih nekoliko stoljeća poslije Krista.²⁴

Hermetizam je filozofska i duhovna tradicija koja vuče korijene iz starog Egipta i Grčke. Obuhvaća širok raspon učenja i filozofija kojima je cilj istražiti prirodu stvarnosti i odnos između fizičkih i duhovnih područja. Ključni koncepti i principi hermetizma uključuju vjerovanje u jedinstvo svih stvari (tj. načelo o međusobnoj povezanosti) i ideju da postoji "božanska iskra" unutar svakog pojedinca. Koncept jedinstva središnji je za hermetičku filozofiju jer sugerira da ne samo da je sve u svemiru sve međusobno povezano, već i da je dio veće cjeline. Ta se međusobna povezanost proteže na odnos između fizičkog i duhovnog carstva, pri čemu hermetizam naglašava ideju da je fizički svijet odraz duhovnog carstva. Nadalje, hermetizam uči da pojedinci imaju potencijal iskoristiti vlastitu božansku prirodu i postići duhovno prosvjetljenje – to je ta "božanska iskra". Hermetizam i dan danas nastavlja vršiti svoj utjecaj na različita područja i prakse u modernom svijetu. Utjecaj hermetizma može se vidjeti u područjima kao što su psihologija, duhovnost, pa čak i znanost. Jedna značajna moderna primjena hermetizma leži u psihologiji, posebno u području transpersonalne psihologije čiji su pioniri Carl Jung i Stanislav Grof, a koja istražuje duhovne i transcendentne aspekte ljudskog iskustva. Ideja o "unutarnjem sebstvu" i težnja za samootkrivanjem i samoaktualizacijom blisko su povezani s hermetičkim načelima "kako gore, tako dolje" i

²³ MORRISON, *Modern Alchemy: Occultism and Emergence of Atomic Theory*, str. 10 – 22

²⁴ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 17

konceptom mikrokozmosa koji odražava makrokozmos. Utjecaj hermetizma imamo i na području duhovnosti. Nadaleko i naširoko spominjan "zakon privlačnosti" odjekuje hermetičkim principom mentalizma, naglašavajući moć misli u oblikovanju stvarnosti. Što se znanosti tiče, koncept "podudarnosti" (središnji za hermetičku filozofiju) nalazi odjek u modernoj teoriji sustava koja naglašava međusobnu povezanost i jedinstvo svih stvari. Upravo se "sistemska razmišljanje" kao moderna verzija koncepta "podudarnosti" sve više prepoznaje kao vrijedan pristup u rješavanju složenih problema u različitim znanstvenim disciplinama. To je dokaz trajne relevantnosti holističke perspektive hermetizma u suvremenoj znanstvenoj misli.²⁵

Gnosticizam obuhvaća raznolik skup vjerovanja i učenja koji su se pojavili tijekom ranog kršćanskog doba i doveli u pitanje ortodoksne kršćanske doktrine. Gnosticizam je, kako ime nalaže, naglašavao težnju za gnozom, tj. duhovnim znanjem, kao sredstvom za postizanje spasenja i oslobođenja od materijalnog svijeta. Jedno ključno uvjerenje gnosticizma bilo je poimanje dualističkog kozmosa gdje je transcendentno božanstvo postojalo u carstvu čistog duha, dok je manji, nesavršeni bog stvorio manjkav materijalni svijet. Ovo vjerovanje u oštru podjelu između duhovnog i materijalnog područja potaknulo je gnostičko odbacivanje fizičkog svijeta kao inherentno zla. Gnostici su tvrdili, slično kao i pristaše hermetizma, da ljudska bića posjeduju božansku iskru, ili "božansko sjeme", zarobljenu unutar njihovih materijalnih tijela, a spasenje je uključivalo oslobađanje ove božanske suštine od njezinih zemaljskih ograničenja. Kako bi postigli to oslobođenje, gnostici su nastojali steći tajno znanje kroz izravna osobna iskustva ili mistična otkrivenja. Ovaj naglasak na osobnom otkrivenju i ezoteričnom znanju razlikovao je gnosticizam od glavnog kršćanstva koje se oslanjalo na autoritativna učenja crkve. Osim toga, gnostici su vjerovali u postojanje raznih božanskih bića ili posrednika, poznatih kao Eoni, koji su služili kao posrednici između krajnjeg transcendentnog božanstva i čovječanstva. Ovi Eoni su viđeni kao emanacije iz božanskog carstva i predstavljali su aspekte božanske prirode.²⁶

Neoplatonizam je pak filozofski sustav koji obuhvaća skup načela i učenja kojima je cilj istražiti prirodu stvarnosti, ljudsku dušu i odnos između materijalnog i duhovnog područja. U srži neoplatonizma leži koncept Jednog, koji se smatra krajnjim izvorom cjelokupnog

²⁵ ILOHOMOVICH i NURKOSIMOVICH, „The Role Of Hermetic Ideas In The Emergence Of The Eastern And Western Renaissance“ str. 3448 – 3458

²⁶ „Gnosticism“

postojanja i najvišim oblikom stvarnosti. Prema neoplatonskoj misli, Jedno je neizrecivo i transcendentno, odnosno izvan ljudskog poimanja. Iz Jednog proizlazi hijerarhijski niz razina ili hipostaza od kojih svaka predstavlja drugačiji aspekt stvarnosti. Prva emanacija je Intelekt, koji utjelovljuje čistu misao i služi kao posrednik između Jednog i materijalnog svijeta. Intelekt sadrži Forme ili Ideje, koje su vječni i nepromjenjivi arhetipovi svih stvari. Ti su oblici osnova za postojanje i razumljivost materijalnog svijeta. Ispod intelekta nalazi se duša, za koju se vjeruje da je božanski i besmrtni entitet koji je privremeno utjelovljen u materijalnom carstvu. Duša, kroz svoju povezanost s Intelektom, ima potencijal da se uzdigne i ponovno ujedini s Jednim kroz proces duhovnog pročišćavanja i kontemplacije. Neoplatonizam stavlja veliki naglasak na kultiviranje vrline, kao što su mudrost, vrline i ljubav, kao sredstva za postizanje duhovnog prosvjetljenja i jedinstva s božanskim.²⁷

Kabala je naziv za mističnu tradiciju ukorijenjenu u židovskom misticizmu koja obuhvaća niz ključnih koncepata i učenja koja nude duboke uvide u duhovno carstvo. Kabala je uvela koncept Ein Sof koji predstavlja beskonačnu prirodu Boga. Ovaj koncept naglašava uvjerenje da je Bog izvan shvaćanja i nadilazi sve granice. Još jedna ključna ideja u Kabali je Sefirot, odnosno sustav od deset međusobno povezanih emanacija koje simboliziraju različite aspekte Božjih božanskih atributa. Ovi sefiroti pružaju okvir za razumijevanje božanske energije i zamršene veze između materijalnog i duhovnog svijeta. Učenje kabale također naglašava važnost osobnog duhovnog rasta i puta ka samospoznaji. Kroz prakse kao što su meditacija, molitva i kontemplacija, pojedinci mogu nastojati postići duhovno prosvjetljenje i razviti dublju povezanost s božanskim.²⁸

Sve nabrojane ezoterijske tradicije su poprilično kompleksnije nego što je ovdje prikazano, no temeljno razumijevanje navedenih tradicija je važno i za razumijevanje okultnih ideja koje su se razvijale u 19. stoljeću i koje su s vremenom postajale pogonsko gorivo nacionalsocijalizma. Navedene su tradicije nastajale unutar jednakog mentalnog sklopa kao i političke ideologije 20. stoljeća, u doba socijalnih i ekonomskih teškoća i previranja. Za prve je ključan bio postepeni raspad Zapadnog Rimskog Carstva i duhovnog vakuuma koji je nastajao unatoč sve jačoj poziciji kršćanske Crkve.²⁹

²⁷ „Neoplatonism“

²⁸ „Kabbala“

²⁹ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 17

Oživljenje okultizma na njemačkim prostorima (1880. - 1910.)

Gnostički i hermetički koncepti doživjeli su kratko uskrsnuće kada su temeljne pretpostavke srednjovjekovnog svijeta dovedene u pitanje novim vrstama istraživanja i geografskim otkrićima u 15. stoljeću. Tijekom renesanse, istaknuti humanisti su uređivali drevne klasične spise što je rezultiralo stvaranjem suvremenog korpusa okultne teorije. Međutim, nakon što je empirizam pobijedio znanstvenu revoluciju u 17. stoljeću takve predodžbe zastupao je samo mali broj mistika. Ova nekonvencionalna religiozna i filozofska pitanja drevnog porijekla su u osamnaestom stoljeću definirana kao "okultna" jer su bila na samom rubu odobrenih oblika znanja i diskursa. Međutim, odgovor na prosvjetiteljski racionalizam u obliku pojačane romantične sklonosti i interesa za srednji vijek te želje za misterijom potaknuo je oživljavanje okultizma u Europi oko 1770. godine.³⁰

Njemačka je za vrijeme renesanse proizvela niz značajnih akademika zainteresiranih za okultno, a od 17. do 19. stoljeća bila je dom brojnih tajnih rozenkrojcerskih, teozofskih i alkemijskih društava. Međutim, ironično je da Njemačka nije bila izvorište neoromantične okultne renesanse devetnaestog stoljeća koja je eksplodirala posvuda po Europi. Daleko je vjerojatnija činjenica da se oživljavanje okultizma dogodilo kao reakcija protiv dominacije materijalističkih, racionalističkih i pozitivističkih koncepata u utilitarističkim i industrijskim kulturama koje su dominirale u SAD-u i Engleskoj. Porast popularnosti teozofije u anglosaksonskom svijetu 1880-ih zaslužan je za poticanje trenutnog njemačkog okultnog ponovnog rođenja. Pojam "teozofija" u ovom kontekstu odnosi se na globalni sektaški pokret koji je inspirirala Helena Petrovna Blavatsky, ruska okultistica i pustolovka koja je živjela od 1831. do 1891. godine.³¹

³⁰ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 17

³¹ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 18

Život i djelo madam Helene Blavatsky neodvojiv je od okultnih i filozofijskih teorija koje su utjecale na nacionalsocijalizam. Blavatsky je rođena 1831. u Jekaterinoslavu u Rusiji (danas Dnipro, Ukrajina), a svoje je rane godine provela putujući i učeći. Blavatsky je prošla za to vrijeme poprilično neuobičajen odgoj koji je uključivao brojna putovanja i izlaganje drugim kulturama i religijama. Ta su putovanja nedvojbeno utjecala na njezin pogled na svijet i pružili temelje za njezin konačni rad kao duhovne učiteljice i autorice. U svojim ranim godinama, Blavatsky je doživjela brojne susrete koje je opisivala kao nadnaravne i za koje je kasnije tvrdila da su dokaz njezinih vidovnjačkih vještina. Kao rezultat tih susreta, zajedno sa svojom intenzivnom znatiželjom i briljantnim intelektom, krenula je u životnu potragu za duhovnim prosvjetljenjem i temeljitim istraživanjem ezoteričnog znanja. S vremenom je svoja promišljanja i iskustva spojila pod imenom “teozofija”.³²

Svoja prva teozofijska razmišljanja Blavatsky je objavila 1877. godine u djelu *Razotkrivena Izida* izdanom 1877. godine. Ta je knjiga, doduše, manje teozofijski priručnik, a više tirada protiv materijalizma i racionalizma modernog Zapada. U knjizi je dala do znanja koliko čezne za drevnim vjerskim istinama usprkos tada sve jačem i jačem agnosticizmu i modernoj znanosti, a za pobijanje modernih pogleda koristila se tradicionalnim ezoteričnim izvorima. Danas se zna da su brojni teozofijski stavovi koje je iznosila zapravo ništa više doli plagijati iz niza sekundarnih izvora o gnosticizmu, hermetizmu, okultnom znanju renesansnih učenjaka, rozenkrojerima i drugim tajnim društvima, kao i poganskoj mitologiji i misterioznim religijama. Uostalom, američki orijentalist i spisatelj W. E. Coleman je još 1890-ih pokazao u svojim knjigama da je Blavatsky dosljedno i često plagirala više od 100 modernih publikacija i to uglavnom onih koje su se bavili demonologijom, slobodnim zidarstvom, spiritualizmom te opskurnim ili starim vjerama.³³

Blavatsky je ubrzo oko sebe započela skupljati pristaše, no tek je odlazak nje i njezinih pristaša u Indiju snažnije pokrenuo teozofijski pokret. U potpuno novom sjedištu Teozofskog društva u gradu Madrasu napisala je *Tajnu doktrinu*, izdanu 1888. godine. Njezini

³² GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 18

³³ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 18. – 19.

izvori za ovo djelo, koje je poput *Razotkrivene Izide* također razotkriveno kao plagijat, bili su prije svega novija literatura o hinduizmu i modernoj znanosti. Tvrdila je da je vidjela tzv. "Dzyanove strofe", navodni tajni tekst, u podzemnom himalajskom samostanu potpuno sakrivenom od svijeta. *Tajna doktrina* je zapravo komentar na taj tajni tekst. Njezin novi rad predstavljen je kao komentar na ovaj tekst, a teozofija će se od tada interesirati za proučavanje sanskrta kao jednog od tzv. "arijevskih jezika". Kasnija teozofijska teorija pokazuje nevjerovatnu sličnost s vjerom hinduizma.³⁴

O čemu konkretno govori *Tajna doktrina* kao centralno djelo teozofije? Blavatsky je nastojala objasniti Božje djelovanje od početka jedne faze sveopćeg stvaranja do njenog završetka, što je ciklički proces koji se beskrajno ponavlja. Djelo pojašnjava kako je današnji svemir nastao, odakle je došao, koje su ga sile oblikovale, kamo ide i što to sve znači. Primarno jedinstvo nemanifestiranog božanskog bića razdvaja se u mnoštvo bića koja se svjesno razvijaju i koja postupno ispunjavaju kozmos, kao što je opisano u prvom dijelu *Tajne doktrine* zvanom Kozmogenezis. Sveti entitet, odnosno Bog, se u početku pojavio kao emanacija nakon čega su uslijedila tri Logosa koji su oblikovali vrijeme, prostor i materiju. Blavatsky koristi drevne hinduističke simbole kako bi prikazala Logose. Prema božanskom planu, svako sljedeće stvaranje prošlo je kroz sedam "krugova" ili evolucijskih ciklusa. Svemir je definiran prevlašću vatre u prvom krugu, zraka u drugom, vode u trećem, zemlje u četvrtom i etera u ostalima. Ovaj slijed predstavljao je ciklički pad svemira iz milosti tijekom prva četiri kruga, praćen njegovim otkupljenjem tijekom sljedeća tri, prije nego što se sve još jednom suzilo do točke iskonskog jedinstva za početak novog velikog ciklusa. Madam Blavatsky koristila je brojne ezoterične simbole, kao što su trokuti, triskelioni i svastike, za predstavljanje faza kozmičkog ciklusa. Štoviše, svastiku (koja je istočnjački simbol plodnosti i sreće) je toliko često koristila da ju je uključila u simbol Teozofskog društva. Na čelu tog kompleksnog kozmičkog pothvata stoji Fohat kojeg Blavatsky opisuje kao "univerzalnog agenta kojeg su Božji sinovi angažirali da stvori i održi naš svijet". Moć tog Fohata se manifestira kao elektricitet, sunčeva energija i "objektivizirana misao bogova". Ova elektrospiritalna energija bila je u skladu s modernim znanstvenim i vitalističkim razmišljanjem.³⁵

³⁴ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 18. – 19.

³⁵ LACHMAN, *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*, str. 35 – 45

O tome govori Kozmogeneza. Drugi dio knjige, zvan Antropogeneza, je pokušaj Blavatsky da poveže čovjeka s tom ekspanzivnom koncepcijom kozmosa. Čovječanstvu ne samo da je dana mnogo starija dob od one koju znanost priznaje, već je također uključena u plan kozmičkog, fizičkog i duhovnog napretka. Zanimljivo je primijetiti vrlo jaku prisutnost gnostičke ideje pada od svjetla u tamu. Blavatsky je proširila je svoju cikličku doktrinu tvrdeći da je svaki krug vidio uspon i pad sedam uzastopnih “korijenskih rasa” koje su se spuštale na ljestvici duhovnog razvoja od prve do četvrte postajući sve više zapetljane u materijalni svijet prije nego što su se postupno uspinjale superiorne korijenske rase od pete do sedme. Trenutna ljudska vrsta, prema Blavatsky, je peta korijenska rasa na planetu koja prolazi kroz četvrti kozmički krug što znači da vrsta ima proces duhovnog napredovanja ispred sebe. Tu petu rasu Blavatsky naziva arijskom rasom, te je ona nasljednica četvrte korijenske rase Atlantidana koja je većinom umrla u potopu koji je poplavio njihov srednjoatlantski poluotok. Atlantidani su imali superiornu tehnologiju temeljenu na uspješnom “korištenju” Fohata, imali su mentalne moći s kojima naša rasa nije bila upoznata i mogli su podizati kiklopske strukture zahvaljujući svom gigantizmu. Prva astralna korijenska rasa koja se pojavila u nevidljivoj, neprolaznoj i svetoj zemlji, druga hiperborejska korijenska rasa koja je živjela na izgubljenom arktičkom kontinentu te treća lemurijska korijenska rasa sačinjavale su tri prethodne rase sadašnjeg planetarnog kruga koje su bile praljudi. Blavatsky je govorila o potopljenom kopnu zvanom Lemurija gdje je treća rasa navodno obitavala i koji se poput Atlantide potopio. Blavatsky je doduše optužila Lemurijance za rasno miješanje koje je rezultiralo oblikom pada i stvaranjem “čudovišta”. Ova je optužba vjerojatno bila motivirana lokacijom Lemurijaca na ili blizu duhovnog dna evolucijskog rasnog ciklusa.³⁶

Antropogeneza također govori i usvajanju hinduističkih pojmova ponovnog rođenja i karme. Teozofi vjeruju da je individualni ego svake osobe mali dio nebeskog postojanja. Svaki je ego poduzeo kozmičko putovanje kroz krugove i korijenske staze kroz reinkarnaciju što ga je na kraju spojilo s božanskim bićem iz kojeg je potekao. Ovaj put beskrajnih ponovnih rađanja također je sačuvao priču o cikličkom iskupljenju: nakon što je ego u početku unižen, postupno je uzdignut na stupanj božanskog identiteta. Po principu karme odvijao se proces reinkarnacije, pri čemu su dobra djela svom počinitelju priskrbila bolju reinkarnaciju, a loša djela inferiorno ponovno rođenje. Ova je ideja omogućila njezinim pristaša, a da zamisle spasenje kroz reinkarnaciju u konačnim korijenskim rasama koje su predstavljale vrhunac

³⁶ LACHMAN, *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*, str. 45 – 51

duhovne evolucije: "Mi ljudi ćemo u budućnosti zauzeti svoja mjesta na nebu kao Gospodari planeta, Regenti galaksija i gospodari vatrene magle" (vatrene magla se referira na Fohat). Također, ovakva je ideja omogućila svačije sudjelovanje u fantastičnim svjetovima daleke prapovijesti kroz shemu korijenske rase. Biti dio golemog kozmičkog poretka ima neupitnu psihološku privlačnost.³⁷

Uz snažan fokus na rasu, Blavatsky je isticala vrlinu hijerarhije i koncept elitizma. Tvrdila je da su joj dvojica uzvišenih "mahatmi" ili učitelja po imenu Morya i Koot Hoomi (koji su živjeli povučeno i u tajnosti na Himalaji) dali njezinu inicijaciju u teorije. Ovi adepti, koji su odlučili podijeliti svoje znanje s ostatkom arijevske čovječanstva preko svoje odabrane predstavnice Madame Blavatsky, nisu bili bogovi već visoko razvijeni članovi naše vlastite evolucijske skupine. Blavatsky je tako uspostavila monopol autoriteta, baš kao i njezini učitelji, na temelju svoje gnoze ili tajnog znanja. Često se pozivala na svetu moć drevnih svećenstava korijenske rase u svom portretiranju prapovijesti. Samo je hijerarhija izabranih ostala slobodna od grijeha i bezakonja nakon što su Lemurijanci potonuli u grijeh. Svećenici-kraljevi Lemuro-Atlantske dinastije naselili su se na veličanstvenom otoku Shamballah u pustinji Gobi. Ove su figure imale veze s navedenim Blavatskyinim guruima, učiteljima pete arijske korijenske rase.³⁸

Sažetak ovih poprilično složenih stavova teozofije može se sažeti unutar tri principa. Prvi se princip tiče Boga koji je sveprisutan, vječan, bezgraničan i nepromjenjiv. Instrument ovog božanstva je Fohat, elektro-duhovna sila koja utiskuje božansku shemu u kozmičku supstancu kao 'zakone prirode'. Drugi se princip tiče pravila periodičnosti prema kojem je sve što je stvoreno podložno beskonačnom ciklusu uništenja i ponovnog rađanja. Ovi krugovi uvijek završavaju na razini koja je duhovno superiornija od njihove početne točke. Treće se princip tiče temeljnoga jedinstva između svih pojedinačnih duša i božanstva, tj. između mikrokozmosa i makrokozmosa. Pa ipak, pristaše teozofije nisu zbog teologije u tolikim brojevima postajali dio kruga madam Blavatsky. Maglovito obećanje okultne inicijacije koje svjetluca kroz bezbrojne citate iz drevnih vjerovanja, izgubljeni apokrifni spise i tradicionalne gnostički hermetički izvori ezoterične mudrosti jedini može objasniti uspjeh popularizacije njezine doktrine i veličinu broja njezinih sljedbenika među obrazovanim klasama u nekoliko zemalja. Činjenica jest da je teozofija pružila fascinantnu sintezu tradicionalnih vjerskih

³⁷ LACHMAN, *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*, str. 45. – 51.

³⁸ LACHMAN, *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*, str. 50. – 65.

doktrina i novih ideja izvedenih iz Darwinove teorije evolucije i suvremene znanosti. Stoga je ova sinkretička vjera imala sposobnost utješiti neke ljude čiji je tradicionalni pogled na svijet bio poremećen ocrnjivanjem ortodoksne religije, vrlo racionalizirajućim i demistificirajućim napretkom znanosti i kulturno uznemirujućim učincima brzih društvenih i ekonomskih promjena u kasnom devetnaestom stoljeću.³⁹

Teozofija na njemačkom govornom području

U Njemačkoj i Austriji teozofija je s vremenom postala vrlo popularna. Njezina popularizacija se najbolje može razumjeti u kontekstu neoromantičarskog pokreta zvanog *Lebensreform* (reforma života) u doba Njemačke za Wilhelma II. Ovaj pokret bio je pokušaj srednje klase da ublaži negativne aspekte suvremenog života koje je donijelo širenje gradova i industrije. Male skupine ljudi koje su se željele vratiti prirodnom načinu života usvojile su niz alternativnih životnih stilova, kao što su biljna i prirodna medicina, vegetarijanstvo, nudizam i samodostatnost ruralnih zajednica. Teozofija se uspješno uklopila unutar *Lebensreformate* je dala filozofsko obrazloženje za neke od njegovih grupa.⁴⁰

Prvo njemačko teozofsko društvo osnovano je u Elberfeldu u srpnju 1884. pod vodstvom Wilhelma Hubbe-Schleiden (1846.–1916.). Hubbe-Schleiden se doduše vrlo ubrzo morao povući i raspustiti organizaciju nakon što je kontroverza oko šarlatanstva koje se pripisivalo madam Blavatsky na kraju potaknula istragu i kritičku procjenu njezinih postupaka od strane Londonskog društva za psihička istraživanja. Objavljivanjem akademskog mjesečnika *Die Sphinx*, koji se bavio raspravom o spiritualizmu, psihičkim istraživanjima i paranormalnim događajima sa znanstvenog gledišta, Hubbe-Schleiden je potaknuo ozbiljniju svijest o okultizmu u Njemačkoj 1886. godine. Eminentni psiholozi, filozofi, a i povjesničari su činili većinu njegovih suradnika. Iako sam po sebi nije teozofski, Hubbe-Schleidenov časopis bio je snažan element u njemačkom okultnom preporodu sve dok nije prestao izlaziti 1895. godine.⁴¹

³⁹ LACHMAN, *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*, str. 60 – 63

⁴⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 28

⁴¹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 28 – 29

Paralelno uz opisani okultistički trend u znanosti, njemački teozofski pokret ponovno se aktivirao 1890-ih i to ovaj put na mnogo širim razinama. Najzaslužniji za to je svakako Franz Hartmann (1838.-1912.). Nakon što je postao istaknuti član najužeg kruga madamBlavatsky etablirao se kao direktor *Lebensreform* sanatorija u Halleinu blizu Salzburga te je objavljivao prvi njemački časopis koji je sadržavao teozofsku svastiku na naslovnici, tromjesečnik *Lotusbluthen* (Cvat lotusa; 1892. - 1900.). Vrhunac njemačkog teozofskog izdavaštva dogodilo se u drugoj polovici 1890-ih izdavanjem 12 tomova serije knjiga *Bibliothekesoterischer Schriften* (Biblioteka ezoterijskih spisa). To je zasluga Wilhelma Friedricha iz Leipziga, izdavača Hartmannova časopisa, koji je objavljivao između 1898. i 1900. godine.⁴²

Drugo Njemačko teozofsko društvo osnovano je u kolovozu 1896. kao nacionalni ogranak Međunarodnog teozofskog bratstva, koje su pokrenuli američki teozofi okupljeni oko Williana Quan Judgea i Katherine Tingley. Ovo je društvo neslužbeno naslijedilo prethodno koje je osnovao Hubbe-Schleiden. Međutim, teozofija je i dalje bila sektaški fenomen u Njemačkoj, s malim i često neprijateljskim lokalnim organizacijama koje su djelovale u Berlinu, Cottbusu, Dresdenu, Essenu, Grazu i Leipzigu, s tim da su se s vremenom izdvojili centri u Berlinu i Leipzigu. Teozofijska izdavačka aktivnost se nastavila, uglavnom pod kontrolom Franza Hartmanna i Paula Zillmanna.⁴³

Upravo je razdoblje samog kraja 1890-ih i početka 1900-ih donijelo eksploziju okultističkih i teozofijskih publikacija, iako je teozofija ostala na društvenim marginama u to doba. U Berlinu je izlazio časopis *Teozofijski život* (od 1898.), a u Leipzigu *Teozofijski putokaz* (također od 1898. godine). U Leipzigu je 1906. godine osnovana *Teozofska izdavačka kuća* pod čijim će patronatom brojne teozofske i ostale okultističke publikacije ugledati svjetlo dana. Među njima su *Planinar* (1906. - 1908.), *Prana* (1909. - 1919.) i *Teozofija* (od 1910.), između ostalih. Bečko teozofsko društvo osnovano je 1887. godine, a Friedrich Eckstein bio je njegov prvi predsjednik. Prije početka Prvog svjetskog rata, u Beču, gdje je Hitler proveo svoje formativne godine, prevladavali su sastanci i razgovori o astrologiji, hipnozi i drugim oblicima proricanja.⁴⁴

⁴² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 28 – 29

⁴³ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 29 - 30

⁴⁴ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 30.

Ariozofija i arminizam – postanak i razvoj

Ples mitologije i kulture

Max Weber, znameniti njemački sociolog, je napisao kako "sudbinu našeg vremena karakteriziraju racionalizacija i intelektualizacija te iznad svega razočaranje u svijet" u svojem predavanju iz 1917. na temu znanosti kao životnog poziva. Ova se opaska obično koristi kao dokaz kako je do kraja devetnaestog stoljeća znanost nadmašila religiju po važnosti. No, Weber pak nastavlja kako su se "upravo krajnje i najuzvišenije vrijednosti povukle iz javnog života u transcendentalno područje mističnog života ili u bratstvo izravnih i osobnih ljudskih odnosa". Razočaranje starim religijama je počelo karakterizirati tadašnje zapadno društvo, no u isto vrijeme je došlo do renesanse u suvremenim vjerskim običajima. Ta žudnja za mitom i ponovno rasplamsana vjera u sudbinu i čuda odvijala se izvan granica konvencionalnih religijskih institucija. Iako se posjećivanje crkve kroz cijelo 19. stoljeće drastično smanjilo, Nijemci i Austrijanci nisu ostajali kući i krenuli smjerom ateizma već su se nastavili okretati sektaškim, manje posredovanim oblicima duhovnosti kao zamjeni za ortodoksno kršćanstvo. Intelektualci su proveli velik dio devetnaestoga stoljeća revitalizirajući zastarjele mitove i heroje kako bi uspostavili i učvrstili novorođeno Bismarckovo Njemačko Carstvo, odnosno Drugi Reich. U potrazi za romantičnim kontrapunktom onome što su mnogi Nijemci doživljavali kao previše racionalističku kulturu Francuza i flegmatični pragmatizam Engleza, njemački su intelektualci proučavali indoeuropsku povijest i religiju. Plodovi njihova rada u istraživanju mitologije spojeni sa već prije spomenutim principima *völkisch* nacionalizma poslužili su u ranim godinama Reicha kao sredstvo za nacističku manipulaciju njemačkog stanovništva. Da se nije dogodilo oživljavanje starih priča i starih ideja, uspon nacista bi bio daleko manje moguć i daleko manje efektan.⁴⁵

Za najranija otkrivenja njemačkoga nacionalnog osjećaja ponajviše su odgovorni pisci iz doba ranog romantizma. Slavljenje njemačke narodne tradicije i mitologije bilo je od ključne važnosti buđenje nacionalizma. za ovaj. Jedan od prvih romantičarskih pisaca bio je Johann Wolfgang von Goethe koji je među prvima za protagoniste svojih djela postavio nadnaravne figure iz njemačkog folklora (vampir u *Nevjesti iz Korinta* ili vilinski kralj u *Erlkönig*).

⁴⁵ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 3 – 6

Znameniti književnik i filozof Friedrich Schiller se zajedno sa svojim prijateljem Goetheom žalio zbog nepostojanja jedinstvene njemačke domovine u svoje vrijeme. Johann Gottfried Herder, suvremenik Goethea i Schillera, tražio je porijeklo njemačkog naroda u drevnom njemačkom folkloru i nordijskoj mitologiji. Johann Gottlieb Fichte ovim je konceptima dodao polu mistični i već spomenuti koncept etniciteta (*Volkstum*) u svojim *Pismima njemačkome narodu*, dok ga je Ernst Moritz Arndt dodao u pjesmama poput *Njemačke domovine*. Friedrich Schelling je pak već tada lamentirao duhovni rascjep koji je, tobože, odvojio superiorne rase poput Nijemaca od inferiornih. Ovu rastuću zbirku njemačkih nacionalističkih mitova i narodnih priča iskoristile su novije generacija romantičarskih pisaca, skladatelja i slikara.⁴⁶

Te su novije generacije bile predvođene braćom Grimm i Wagnerom, a za cilj su postavile emanaciju navedenih priča i mitova u širu javnu svijest. Otprilike dvjestotinjak bajki koje su Wilhelm i Jacob Grimm mukotrpno prikupljali i objavljivali tijekom četiri desetljeća pomoglo je ponovnom sastavljanju autentično "njemačke" (ili "arijske") kulture, jezika i identiteta. Priče Grimmovih bile su svakako nasilnije, maštovitije i nešto više rasističkog tona od francuskih i britanskih bajki. Prikazivali su svijet prepun nadnaravnih čudovišta; kanibalističke vještice, lukave čarobnjake, zlonamjerne Židove, osvetoljubive duhove, životinje koje mijenjaju oblik, lukave demone, pa čak i samog vruga. Njemački nacionalisti (uključujući Hitlera) cijenili su i isticali utjecaj ovih bajki jer su postavile temelje njemačkoj *völkisch* misli. Što se Wagnera tiče, njegov *Prsten Nibelunga* (napisan kao labava rekonstrukcija nordijskih saga u četiri dijela) je odigrao je ključnu ulogu u popularizaciji njemačkog nacionalizma i oblikovao je Hitlerovu vlastitu koncepciju arijevske-germanske ideologije. Priča govori o mračnoj rasi monstruoznih Nibelunga koji kradu zlato od troje vodenih nimfi zvanih "Rajnske kćeri" kako bi napravili čarobni prsten koji bi imao toliku moć da dominira svijetom. Nibelunge žele poraziti heroj Siegfried te bogovi Wotan i Loge. Popularizacija germanskog folkora i mitologije od strane braće Grimm i Wagnera dovela je do obnavljanja (u nekim situacijama i potpunog izuma) runskih abeceda, mrtvih jezika i drevnih zapisa. Nordijske sage, rune i bajke su postale značajan izraz korijena njemačkog naroda jer su bile prožete dubokim simboličkim, čak i magičnim značenjem. Podvizi nordijskih bogova i heroja su tradicionalno opisivani u islandskim djelima *Poetska Edda* i *Prozna Edda* doživjet će široki preporod u razdoblju od sredine do kasnog devetnaestog stoljeća. Tome svjedoči činjenica da su do 1900. godine stotine *völkisch* grupa i publikacija imale nazive kao što su

⁴⁶ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 6

Odin, Heimdall, Hammer, Irminsul itd. Prema tome, lako je zaključiti kako su folklor, mitologija i neopaganizam vrlo brzo ispunili značajnu prazninu u duhovnom krajoliku Njemačke. Judeo-kršćanska tradicija koja je nekoć suvereno vladala transcendentnim i mističnim domenama života sada je sišla sa pozornice. Umjesto nje se stvorila široka lepeza "njemačkih kršćana", "njemačkih religionista", "novih pogana" i pristaša "njemačkog vjerničkog pokreta" koje su za cilj imale zamijeniti ortodoksno kršćanstvo sa nešto "njemačkim" oblikom religije.⁴⁷

Interes za folklor, mitologiju i alternativne aspekte religije iznjedrio je i oživljavanje interesa za vukodlake i vještice. Ono što je zanimljivo jest to da su ovi tradicionalni negativni likovi u kršćanskoj Njemačkoj sada dobili pozitivne konotacije. I *Der Werwolf* Wilibalda Alexisa iz 1848. godine (objavljen u godini nacionalnih revolucija u Njemačkoj i Austriji) i *Der Wehrwolf* Hermann Lönsa iz 1910. godine (napisan i objavljen neposredno prije Prvog svjetskog rata) smješteni su u vrijeme vjerskih ratova ranog novog vijeka kada su se njemački seljaci pokušali obraniti od upada vojski protureformacije. Ti su spisi prikazivali vukodlake ne kao čudovišta (ili barem ne kao zlonamjerna stvorenja), već kao hrabre gerilske borce posvećene obrani njemačke krvi i tla od stranih osvajača. Novi folklor također je reinterpreterao vještice iz srednjeg vijeka i ranog novog vijeka – po novoj verziji, njemačke su vještice bile su sljedbenice drevne indo-germanske religije koju je Katolička crkva, čiji su inkvizitori zapravo bili prava čudovišta, pokušala eliminirati. One su sada postajale mitologizirane kao "Zemaljske majke", a ne oruđe Sotone. Čak štoviše, ovaj novi paganizam je prihvatio određene manihejske postuplate te se čak i na Lucifera počelo gledati kao na dobrog lika koji je nepravедno izbačen iz raja. Tisuće Nijemaca srednje klase putovalo je na poganska mjesta poput Externsteina i planine Brocken (mjesto gdje se odigrala valpurgijska noć u Goetheovom *Faustu*), a aspekte ovog "luciferovskog" naslijeđa kasnije su prihvatili mnogi nacisti i okultisti.⁴⁸

Također, dogodio se veliki porast zanimanja za ranomoderni koncept tajnih sudova zvan "Vehmgerichte". Članovi tzv. "vehma", koji su se potajno sastajali, su u ranomoderno doba bili lokalni uglednici u određenim regijama Westfalije s posebnim ciljem da služe kao sudac, porota i krvnik. Smatrani su zabranjenim (*verboten*) ili tajnim (*geheim*) sudovima. Reformatori prosvjetiteljstva suprotstavili su se "vehmu", a Jérôme Bonaparte — Napoleonov najmlađi brat — konačno ih je ukinuo početkom devetnaestog stoljeća. No, mitska fascinacija

⁴⁷ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 6.

⁴⁸ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 6 – 7

ovim germanskim tajnim sudovima se vratila. Kasniji desničarski ekstremisti ranog weimarskog perioda, odlučni u svojem pohodu protiv židovskih i ljevičarskih političara i agitatora, su oživjeli tradiciju ovih sudova i gledali su na sebe kao na prikrivene skupine osvetnika koje su ubijanjem protivnika njihove vizije Njemačke čuvali čast germanske krvi i tla. Ta se praksa nazivala "Fememord".⁴⁹

Lik vampira se pak razvio u gotičku književnu fascinaciju u Francuskoj i Britaniji, čak i tragičnu figuru u doba romantizma. U Njemačkoj je pak vampir imao zlu karakterizaciju. Brojni su izvještaji njemačkih suvremenika o vampirskim slučajevima na slavenskim govornim područjima što se kasnije preobrazilo u nadnaravno prožetu viziju poljske i kasnije židovske "opasnosti" koja se kasnije tumačila kao mozaik fizičkih i mentalnih bolesti koje su ove strane rase inficirale u čistu njemačku rasu. Bohemija, odnosno Češka, se opisivala kao rodno mjesto vampira, Srbija (u koju se naselilo mnogo Nijemaca) je okarakterizirana kao dom barbarstva, a Poljska kao generator praznovjerja. Tako je slavenski vampirizam postao simbol etničke degradacije, ali i političkog sloma nekoć dobrih odnosa između stanovnika pograničnih područja Austro-Ugarske i Prusko-Njemačke. Rasno superioran i hrabar 'Arijevac' stao je na crtu degradiranom, inferiornom "slavenskom (židovskom)" vampiru.⁵⁰

⁴⁹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 6 – 7

⁵⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 7 – 8

Kao što je već detaljnije opisano u prethodnim poglavljima, ideja o “naprednijoj” arijevske rasi vuče korijene iz indoeuropske renesanse u ranom devetnaestom stoljeću. Svojim *Esejom o nejednakosti ljudskih rasa* objavljenim 1855. godine francuski novelist iz redova aristokracije Artur de Gobineau uvelike ju je promicao diljem Europe. Uz njega, velik obol razvoju ideje o naprednoj rasi dao je Houston Stewart Chamberlain, njemački filozof rođen u Britaniji.⁵¹ Svoje je stavove Chamberlain iznio unutar dva toma u djelu *Osnove devetnaestog stoljeća*. Chamberlain, inače Wagnerov zet, je nastojao de Gobineauova razmišljanja potkrijepiti “znanstvenom” valjanošću kad je izdao vlastito djelo 1899. godine. Za Chamberlaina se cijela povijest Europe mogla svesti na sukob između hrabrih Arijevaca i monstuoznih Semita. Prema Chamberlainu, Arijevci su tražili veće znanje i kreativnost koje je poticala njihova bolja "rasna duša". Semitima, odnosno Židovima je nedostajala transcendentnost, smatrao ih je običnim materijalistima koji su uništavali civilizaciju.⁵²

Često zanemarena komponenta ove mistične mješavine rase, religije i mitologije je svakako indoarijanstvo⁵³. Mnogi su pisci iz doba romantizma otvoreno hvalili i isticali vrline nezapadnih civilizacija dok su pak snažno kritizirali tradicionalne judeo-kršćanske korijene njemačke kulture. Pretkršćanske tj. “orijentalne” korijene njemačke kulture u sjevernoj Indiji i

⁵¹ Houston Stewart Chamberlain (1855. - 1927.) bio je njemačko-britanski pisac i filozof rođen u Britaniji koji je najpoznatiji po svojim kontroverznim djelima o rasi i nacionalizmu. Chamberlain je veći dio života proveo u Njemačkoj te je postao je poprilično popularan u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću. Njegovo najpoznatije djelo *Temelji devetnaestog stoljeća*, objavljeno 1899. godine, postavilo je temelje za njegove rasne teorije i postalo vrlo utjecajno u oblikovanju ideologije Nacističke stranke, isto kao i rad de Gobineaua. Chamberlain je vjerovao u superiornost arijske rase i zalagao se za njezino očuvanje kroz strogu rasnu čistoću i isključivanje drugih rasa. „Houston Stewart Chamberlain“.

⁵² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 9 – 10

⁵³ Indoarijski narodi su etno-lingvistička skupina s bogatom i raznolikom poviješću koja se proteže diljem prostora južne Azije. Oni su jedna od glavnih jezičnih i kulturnih skupina unutar veće indoeuropske jezične obitelji. Izraz "indoarijski" odnosi se i na ljude i na jezike kojima govore. Indoarijski jezici su grana indoeuropske jezične obitelji koja uključuje jezike poput hindskog, bengalskog, pandžapskog, gudžaratskog i mnogih drugih. Ovi jezici se pretežno govore u zemljama poput Indije, Pakistana, Nepala, Bangladeša i Šri Lanke. Podrijetlo indoarijskih naroda može se pratiti unazad do drevne indoiranske civilizacije, koja se pojavila na području današnjeg Irana i Afganistana oko 2000. godine prije nove ere. Odatle su migrirali prema indijskom potkontinentu donoseći sa sobom svoj jezik, kulturu i vjerska uvjerenja. „Aryan“

na Bliskom istoku prvi su primijetili Lessing⁵⁴ i Herder⁵⁵. Kasniji romantičarski filozofi, ponajviše braća Schlegel⁵⁶, uspoređivali su judaizam i kršćanstvo u negativnom kontekstu uspoređujući ga s indo-germanskim Arijevcima. Njihovo se zapažanje ticalo hinduizma i islama koje su deklarirali prosvjetljenijim religijama od “kolonizatorskih” katoličanstva i protestantizma. Mnogi njemački nacionalisti dijelili su povoljno stajalište o islamu i hinduizmu sve do kraja devetnaestog stoljeća, a ono se uspješno održalo mnogo kasnije pod Trećim Reichom.⁵⁷

Opisane rane romantičarske indo-arijevske sklonosti su naposljetku dobile podršku razvijajuće znanstvene discipline zvane njemačka indologija. Njemački su indolozi, kroz proučavanje indijske civilizacije i religije, “pronašli” dokaze o esenciji onoga što su nazivali

⁵⁴ Gotthold Ephraim Lessing (1729. - 1781.) je bio istaknuta ličnost njemačke književnosti i filozofije tijekom 18. Stoljeća, kada je izrastao u jednog od najutjecajnijih intelektualaca svojeg vremena. Često ga se naziva "ocem njemačke književnosti" zbog njegovog značajnog doprinosa razvoju njemačke drame i kritike. Lessingova djela obuhvaćala su različite žanrove, uključujući drame, eseje i teorijske spise, a odigrao je ključnu ulogu u oblikovanju književnog krajolika svoje ere. MULLER, „Gotthold Ephraim Lessing“.

⁵⁵ Johann Gottfried Herder (1744. - 1803.) je bio istaknuti njemački filozof, teolog i književni kritičar. Najpoznatiji je po svojim doprinosima u poljima filozofije, književnosti, kulturne antropologije i lingvistike. Herder je bio ključna osoba književnog i kulturnog pokreta koji se krajem 18. stoljeća rasplamsao u Njemačkoj imena *Sturm und Drang*. Vjerovao je u važnost individualnosti i izražavanja, a njegova su djela imala dubok utjecaj na romantičarski pokret koji je uslijedio. Herderova filozofija bila je duboko ukorijenjena u ideji kulturnog relativizma, tvrdio je da svaka kultura posjeduje vlastitu jedinstvenu vrijednost i da ju treba cijeniti samu po sebi. Odbacio je ideju univerzalnog standarda kulture i zalagao se za raznolikost i bogatstvo ljudskog izražavanja. Herderova djela, poput *O podrijetlu jezika* iz 1772. godine i *Ideje za filozofiju povijesti čovječanstva* iz 1774. godine, istraživala su međusobnu povezanost jezika, kulture i povijesti, naglašavajući ulogu jezika kao izraza kolektivnog duha naroda. Smatrao je da jezik nije samo sredstvo komunikacije, već odraz identiteta i svjetonazora naroda. „Johann Gottfried Herder“.

⁵⁶ August Wilhelm Schlegel (1767. - 1845.) i Friedrich Schlegel (1772. - 1829.) su bili iznimno utjecajne ličnosti u njemačkoj književnosti i filozofiji tijekom kasnog 18. i ranog 19. stoljeća. August Wilhelm Schlegel je bio poznati učenjak i prevoditelj poznat po svome poznavanju više jezika, uključujući grčki, latinski i sanskrt. Svojim prijevodima odigrao je ključnu ulogu u popularizaciji Shakespeareovih djela u Njemačkoj. Također, dao je značajan doprinos književnoj kritici stvorivši izraz "romantični" da bi opisao poseban stil pisanja koji je naglašavao maštu, emocije i individualizam. Friedrich Schlegel je bio pjesnik, filozof i vodeća figura njemačkog romantizma. Bio je pod dubokim utjecajem Augusta Wilhelma i zajedno su formirali književni pokret poznat kao “jenski romanticizam”. Spisi Friedricha Schlegela istraživali su teme ironije, samorefleksije i međusobne povezanosti umjetnosti, filozofije i religije. „August Wilhelm Schlegel“.

⁵⁷ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 9 – 12

arijevskom kulturom i duhovnošću. Leopold von Schroeder⁵⁸, istaknuti proučavatelj sanskrta i prvi čovjek koji je zapadnjacima uspješno preveo Bhadavad Gitu⁵⁹, bio je veliki Wagnerov obožavatelj i odani podržavatelj Chamberlainovih uvjerenja o arijevske civilizaciji i rasnoj degeneraciji. Schroeder je želio da se indijska religija i kultura prožmu kroz cijelu Njemačku, sanjajući društvo koje bi se temeljilo na nekim čelnim postavkama budizma. Drugi indolozi, poput Adolfa Holtzmanna st. i Adolfa Holtzmanna ml., su u svojim radovima projicirale vlastite indoeuropske snove i aspiracije kroz herojske "indo-germanske epove" (Ur-epos), oslanjajući se na indijske svete spise kao što su Mahabharata⁶⁰ i Bhagavad Gita. Indolozi su

⁵⁸ Leopold von Schroeder (1851. - 1920.) je bio istaknuti njemački indolog. Schroeder je svoj život posvetio proučavanju i tumačenju drevnih spisa hinduizma. Njegova fascinacija indijskom filozofijom i duhovnošću navela ga je da uroni u proučavanje sanskrta, drevnog jezika na kojem je napisana Bhagavad Gita. Schroederovo duboko razumijevanje sanskrta omogućilo mu je da shvati nijanse i zamršenost učenja Bhagavad Gite, te je krenuo na putovanje u Indiju kako bi ovu duboku mudrost donio zapadnom svijetu. Pedantnim istraživanjem i radom na prevođenju Schroeder je prvi uspješno preveo Bhadavad Gitu na način da je postao prvi zapadnjak koji je uhvatio bit i dubinu njezine izvorne poruke. Njegov prijevod ne samo da je ostao vjeran književnoj ljepoti drevnog teksta, već je također osigurao da duboke filozofske ideje Gite budu dostupne široj publici. Schroederov prijevod Bhagavad Gite i danas je visoko cijenjen, služeći kao dokaz njegove znanstvene stručnosti i predanosti. Njegov je rad odigrao ključnu ulogu u premošćivanju kulturološke i filozofske podjele između Istoka i Zapada, omogućujući čitateljima iz različitih sredina da proniknu u duboka učenja Gite i steknu dublje razumijevanje hinduističke filozofije. „Leopold von Schroeder“

⁵⁹ Bhagavad Gita je hinduistički spis od 700 stihova koji je dio indijskog epa Mahabharata. Smatra se jednim od najvažnijih tekstova u hinduističkoj filozofiji i naširoko se proučava i štuje stoljećima. Bhagavad Gita je dijalog između princa Arjune i gospodara Krišne koji potajno služi kao njegov kočijaš. Razgovor se odvija na bojnopolju Kurukšetra, neposredno prije velikog rata. Arjuna je ispunjen sumnjom i moralnom dilemom o borbi u ratu protiv vlastite rodbine i voljenih. Kao odgovor na Arjuninu zbuđenost, Krišna daje duboku mudrost i vodstvo o različitim aspektima života, dužnosti, etike i duhovnosti. Bhadavad Gita istražuje teme kao što su samospoznaja, priroda sebe, važnost izvršavanja dužnosti i put do duhovnog prosvjetljenja. Neodvojiva je od shvaćanja koncepta dharma, yoge, karme i konačnog cilja postizanja oslobođenja od ciklusa rođenja i smrti. „Bhadavad Gita“

⁶⁰ Mahabharata je jedan od najznačajnijih i najcjenjenijih drevnih tekstova u hinduističkoj mitologiji i književnosti. To je epska pripovijest koja govori o velikom Kurukšetra ratu koji se odvijao između dvije frakcije kraljevske obitelji, Pandava i Kaurava. Sastavio ju je mudrac Vyasa između 3. stoljeća pr. Kr. i 3. stoljeća poslije Krista, s tim da su najstarije priče iz Mahabharate stare preko 400. g. pr. Kr. Mahabharata nije samo priča o ratu i sukobima, već također obuhvaća širok raspon tema, učenja i filozofskih uvida. Podijeljena je u osamnaest knjiga ili Parva, a Bhagavad Gita je njen temeljni dio. Mahabharata nije samo povijesni prikaz, već je duboko ukorijenjena u kulturnom tkivu Indije sa svojim likovima i događajima koji služe kao alegorijski prikazi raznih vrлина, mana i moralnih dilema. Mahabharata istražuje složene ljudske emocije, etičke dileme i posljedice nečijih postupaka, zadire u duboka filozofska i duhovna učenja i pruža dragocjene uvide u ljudsku prirodu, pravednost i

stvorili argument da je Bhadavad Gita bila neka vrsta panteističkog teksta koji je odražavao indogermanske poglede na heroizam. S druge strane, Mahabharata je uspoređivana sa epskom Pjesmom o Nibelunzima⁶¹, a drevna Indija sa pretkršćanskom germanskom civilizacijom. Mnogo godina kasnije, u službi nacionalsocijalizma i dokazivanja etničke i kulturne superiornosti arijevske rase, nacistički indolozi poput J. W. Hauera i Waltera Wusta su gorljivo podržavali ova, što je poprilično važno za istaknuti, selektivna čitanja i tumačenja hinduističkih i budističkih svetih spisa. Unatoč svom kozmopolitizmu, indoarijanstvo je potaknulo rasistički i ksenofobični trend u njemačkom mističkom utopističkom preporodu i sveopćoj čežnji za mitom. Folklor, mitologija, indoarijska religija i rasna teorija svjesno su se uveli u obrazovni kurikulum u carskoj Njemačkoj i to od ranoga djetinjstva. Čak štoviše, postali su ključne komponente u uspostavljanju osjećaja njemačkog nacionalnog i duhovnog osjećaja⁶². U svakom slučaju, do kraja devetnaestog stoljeća folklor, mitologija i ario-germanska religioznost prodrle su u svijest milijuna običnih Nijemaca.⁶³

Nijemci nisu imali jaku nacionalnu državu ili kolonijalno carstvo prije 1871. godine. Ova nacionalistička težnja kombinirana sa već postojećom čežnjom za mitom rezultirala je idealiziranom vizijom indoarijske rasne čistoće. Dok je osuđivala britansku dominaciju Indijom, ova utopijska vizija indoarijskog bratstva činila se antikolonijalnom. Usprkos tome, upravo navedeno utopijsko (čak i magično) razmišljanje koje je podupiralo viziju otežavalo je Nijemcima premošćivanje jaza između vlastitih rasno-kolonijalnih iluzija i geopolitičke

vječnu borbu između dobra i zla. Kroz svoje brojne podzaplete, Mahabharata nudi sveobuhvatan prikaz života, smrti, ljubavi, odanosti, dužnosti, časti i potrage za istinom. Služi kao moralni kompas, podučava vrijedne životne lekcije i vodi pojedince na put ispravnosti i samospoznaje. „Mahabharata“.

⁶¹ Pjesma o Nibelunzima (Nibelungenlied) je epska pjesma koja je nastala u srednjovjekovnoj Njemačkoj tijekom 12. i 13. stoljeća. Smatra se jednim od najvažnijih djela njemačke književnosti i imala je značajan utjecaj na europsku književnost u cjelini. Pjesma govori o heroju Siegfriedu, hrabrom ratniku koji posjeduje ogromnu snagu i koji je poznat po ubijanju zmaja. Pjesma također prati tragičnu sudbinu burgundske kraljevske obitelji fokusirajući se na sukobe i izdaje koje su u konačnici dovele do njihove propasti. Djelo je bogato temama o časti, odanosti i posljedicama ljudske ambicije te istražuje složenost ljudskih odnosa i razornu moć pohlepe i osvete. Pjesma je strukturirana u 39 dijelova i podijeljena je u dva glavna dijela: prvi opisuje Siegfriedove pustolovine, a drugi se fokusira na tragične događaje oko burgundskog dvora. „Nibelunglied“

⁶² Zanimljivost je kako je dr. Leopold Pötsch, srednjoškolski profesor povijesti, bio taj koji je Hitlera i njegove kolege iz razreda prvi upoznao s "epskim razdobljima njemačke povijesti" poput Nibelunga, Karla Velikog, Bismarcka i osnivanjem Drugog Reicha. Arijevski heroizam je, prema tome, za Hitlera bio nešto normalno od najranije dobi.

⁶³ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 15

stvarnosti. Nadnaravne imaginacije o pronalasku izgubljene indo-arijske civilizacije otvorile su, figurativno rečeno, "potencijal za oslobođenje", ali i potencijal za ispravljanje povijesnih krivica i nepravdi kroz "odmazde", a naposljetku i genocid⁶⁴.

Kako bi se pravilno shvatila uloga indo-arijske teologije "oslobođenja" unutar nacionalsocijalističkog imaginarija, valja se načas vratiti na postulate već opisane völkisch nacionalističke ideologije. Istaknuti zagovornici kvazireligioznog i rasno vođenog völkisch nacionalizma su u nekim radovima nazvani političarima "kulturnog očaja". Antimoderni völkisch mislioci su spojili žestoki nacionalističko-rasni misticizam s futurističkim utopizmom koji je odbacio znanstveni materijalizam i industrijalizaciju. Doduše, takva bi se karakterizacija mogla očitovati i kroz radove mnogih progresivnih reformatora toga doba kao što su Max Weber i Gertrud Bäumer. Oboje su prezirali brzinu modernizacije i industrijalizacije te njihov utjecaj na njemačko društvo. Jedan Paul de Lagarde je, primjerice, također dijelio takav stav iako je bio dio kulturnog establišmenta. Lagarde, čiji se interes za indoarijsku kulturu odražavao u cijelom austro-njemačkom nadnaravnom miljeu, bio je jedan od najpopularnijih i najcjenjenijih njemačkih stručnjaka za bliskoistočne jezike i religije. Lagarde je objavio niz radova koji su kasnije bili praktički prekopirani od strane völkisch mislilaca. Ta su djela naglašavala potrebu za njemačkim nacionalnim kršćanstvom, velikim indonjemačkim carstvom temeljenim na arijevske rasi i žestokom antisemitskom rasnom neprijateljstvu koje je uključivalo fizičko uklanjanje Židova, ako je potrebno. Nije uopće potrebno posebno isticati da su Lagardeovi spisi imali utjecaja na brojne nacističke rasne teoretičare i indologe (primjerice Wüsta), kao i na visoko pozicionirane vođe nacističke stranke poput Hitlera, Himmlera i Alfreda Rosenberga. Lagardeov mlađi suvremenik, Julius Langbehn izdao je svoju iznimno uspješnu knjigu *Rembrandt kao pedagog* 1890. godine. u kojoj se potrudio spojiti svoj predani, ali vrlo nekonvencionalni katolicizam s rasističkom vizijom pangermanskog nacionalizma koji je uključivao sve "arijevske" narode. Prema Langbehnu, razvoj Njemačke mogao je napredovati samo u suprotnosti s racionalizmom, a seljak koji stvarno posjeduje komad zemlje ima izravan odnos sa središtem zemlje. Smatrao je kako je misticizam bio skriveni motor koji je mogao pretočiti znanost u umjetnost. Ova mitska apoteoza etnički i duhovno čistog njemačkog farmera ukorijenjenog u svojoj rodnoj zemlji (Heimat) postala je ključna komponenta völkisch ideologije devetnaestog stoljeća - kasnije su ju objeručke preuzeli

⁶⁴ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 45

nacionalsocijalisti. *Völkisch* ideolozi kao što su Adolf Bartels, Alfred Schuler i Moeller van den Bruck su opisane koncepte donijeli u 20. stoljeće. Bartels je objavio zbirku od šesnaest rubno znanstvenih radova s jasnim naslovom *Rasa* i popularizirao je teorije Lagardea i Langbehna. Alfred Schuler, vođa minhenske ezoterične organizacije poznate kao "Kozmički krug", poslužio je kao poveznica između Langbehneve ideologije "krvi i tla" i Lagardeovog arijanizma. Schuler je vjerovao da se nečija unutarnja životna snaga izjednačava sa snagom krvi čija je mistična čistoća navodno degradirala zbog miješanih rasnih brakova. U seansama s minhenskim parapsihologom Albertom Schrenck-Notzingom Schuler je izrazio svoje uvjerenje da bi "neokaljani" Arijevcima s parapsihološkim i spiritualističkim sposobnostima mogli ponovno uspostaviti rasnu čistoću pod zastavom "krvavog svjetionika" i svetog simbola - svastike. Schuler je u svojim spisima zagovarao vezu između gnosticizma (manihejstva), katarskog vjerskog pokreta (kršćanski heretički kult u Francuskoj u četrnaestom stoljeću) i teozofijske priče o Atlantidi. Takve teme, usredotočene na mističnu moć i svetost arijevske krvi, našle su se u izdanjima i govorima nacističkih mislioca 1920-ih i 1930-ih.⁶⁵

Arthur Moeller van den Bruck je promicao političku revoluciju zasnovanu na sintezi njemačkog kršćanstva i poganstva, *völkisch* nacionalizma i njemačkog tipa socijalizma s više energije nego Schuler. *Treći Reich*, njegova najpoznatija knjiga, objavljena je 1923., iste godine kada je Adolf Hitler poduzeo svoj neuspjeli pokušaj da sruši Weimarsku Republiku. Van den Bruckov proročanski nacionalizam lijepo se uklopio u znanstvenu fantastiku kasnog Wilhelmina u proročanstvu o katastrofalnom budućem sukobu i civilizacijskoj regeneraciji. Friedrich Ratzel, izumitelj zloglasnog pojma "životnog prostora" (Lebensraum), bio je možda najvažniji od ovih geografa i etnografa kasnog devetnaestog stoljeća. Ratzel je dijelio poglede mnogih njemačkih intelektualaca koji su prethodno spomenuti kada je riječ o kolonizaciji drugih zemalja u britanskom ili francuskom stilu. Prema Ratzelu, to bi ugrozilo njemačko etničko jedinstvo i zemljopisni integritet dopuštajući da carstvo bude naseljeno milijunima rasno različitih Afrikanaca i Azijaca. Ratzel je preferirao "unutarnju kolonizaciju", ili širenje njemačke seljačke poljoprivrede i narodne tradicije u *životni prostor* istočne Europe kako bi uspostavio kohezivno veliko njemačko carstvo. Osim toga, ponudio je model za korištenje njemačkog folklora i etnologije za teritorijalni razvoj. Želja za „životnim prostorom“ postala je uobičajena tema među mnogim *völkisch* filozofima u vrijeme Prvog svjetskog rata.

⁶⁵ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 55

Popularna akademska disciplina "geopolitika", koju je njegov student Karl Haushofer proslavio u posljednjem desetljeću Drugog Carstva, zapravo je rođena iz Ratzelove vizije „životnog prostora“.⁶⁶

Prema Haushoferu, država je bila organski "oblik života" koji je zahtijevao stalni napredak kako bi održao svoj rasni i kulturni identitet. Rudolf Hess, Haushoferov student na Sveučilištu u Münchenu, kasnije je služio kao jedan od Hitlerovih prvih vanjskopolitičkih savjetnika. Svi ti *völkisch* mislioci i geopolitičari pridonijeli su razvoju graničnih znanstvenih ideja o rasi i prostoru koje su poslužile kao temelj za Hitlera i nacistički program. Čak i u takvom okruženju postojale su male varijacije koje su pružale objašnjenje za neke nedosljednosti u vlastitim nadnaravnim fantazijama nacista. Sukob između *Germanentuma* („germanstva“) i *Ariertuma* („arijevstva“) bio je svakako najznamenitiji. Zagovornici *Germanentuma* radije su se usredotočili na umjetnički sjaj sjevernogermanskog folkloru počevši od 1890-ih. Ova "nordijska" vizija Nijemstva bila je od velike pomoći u odvajanju Nijemaca od Židova i Slavena na temelju rase. Nadalje, budući da su germanisti poput Kossine bili vrlo zainteresirani za indogermansko (arijsko) podrijetlo nordijske civilizacije, te su ideje bile simbolički povezane svastikom. Međutim, arijanstvo je nadmašilo i apsorбирало ograničeniju ideju germanizma, služeći kao temelj za inkluzivnije i ekspanzivnije razumijevanje indoarijske rase i carstva. Otvoreni mistici poput Guida von Lista i njegovih pristaša bili su samo najživopisniji u ovoj grupi akademika i pseudo-znanstvenih entuzijasta. Međutim, čini se da je većina nacista, uključujući Hitlera i Himmlera, davala prednost Lagardeovom uključivom, fleksibilnom arijanstvu nad Langbehnovim restriktivnim germanizmom. Oživljavanje ario-njemačke mitologije, religije i folkloru u kasnom devetnaestom stoljeću se može u usporediti sa renesansom dvanaestog stoljeća, vremenom kada se činilo da kršćanska religija više nije u potpunosti mogla zadovoljiti duhovnu stranu čovjeka, a bilo je prostora za poganstvo da se uvuče. Kao što ćemo vidjeti, nacisti su gradili na ovim izvorima mitologije, poganstva i folkloru kako bi izgradili alternativu judeo-kršćanskoj teologiji, stvarajući geopolitičke saveze u Aziji i izgradnju rasno čistog njemačkog carstva.

⁶⁶ GOODRICK-CLARKE, *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*, str. 56. – 60.

Što je ariozofija?

Iako su teozofija i slični pokreti pridonijeli općoj nadnaravnoj mašti koja je Nijemce učinila prijemčljivijima za prihvaćanje nacionalsocijalizma, ariozofija je bila ona koja je najbliže predočila okultnu utopiju kojoj je sudbina bila ostvarenje unutar Trećeg Reicha. Dvojac koji je najzaslužniji za rađanje ariozofije su Guido von List i Lanz von Liebenfels. Guido von List je odgojen kao uvjereni katolik, no s vremenom je postao fiksiran na oživljavanje poganstva u vjeri i folkloru tijekom sredine 19. stoljeća. List je bio uvjeren u postojanje starog, pretkršćanskog kulta štovatelja vrhovnog boga nordijskog panteona Odina te njihovog korištenja runskog pisma. Sljedbenici tog navodnog kulta su se nazivali wotanisti.⁶⁷ List je, po uzoru na Tacitov povijesni zapis o drevnim germanskim plemenima, "Irminonce" iskoristio kao inspiraciju za imenovanje tog kulta, nazvavši ih "arministi".⁶⁸

List se, slijedeći svoja amaterska istraživanja, uskoro prebacio na istraživanje teozofije i njezinu inkorporaciju u njegov okultistički svijet. List je, između ostalog i zbog želje da privuče teozofe, prisvojio teozofsko pozivanje na idealiziranu prošlost i kozmičku shemu rasne evolucije. Može se reći kako je njegova ariozofija jedan ekstremni zaključak okultnog djelovanja na njemačkim govornim prostorima. Ustvrdio je kako samo striktna odanost eugeničkoj politici selektivnog uzgoja može oživjeti ono što je nekoć bila moćna pretkršćanska civilizacija Arminista koja se oštetila miješanjem rasa s nearijcima. List je sebe vidio kao ozbiljnog znanstvenika i objavio je više od dva tuceta knjiga o temama poput germanskih runa,

⁶⁷ Wotan, također poznat kao Odin, istaknuta je osoba nordijske mitologije i smatra se glavnim bogom germanskog i skandinavskog panteona. Wotan se često prikazuje kao mudar i moćan bog, povezan s ratom, mudrošću, magijom, poezijom i potragom za znanjem. Poznat je po svojoj neutaživoj žeđi za znanjem i spremnosti na velika odricanja da bi ga postigao. Kao vladar Asgarda, carstva bogova, Wotan upravlja raznolikim nizom božanskih bića i cijenjen je kao vrhovno božanstvo. Često se prikazuje kao jednooki starac, zbog žrtve koju je podnio da bi stekao mudrost pijući iz Mimirovog bunara. Wotan je također poznat po svojoj povezanosti s gavranima, Huginnom i Muninnom, koji mu služe kao glasnici, prenoseći mu informacije iz svijeta smrtnika. Osim toga, posjeduje čarobno koplje po imenu Gungnir koje nikad ne promašuje metu. Wotanov utjecaj seže dalje od rata i mudrosti, jer se također smatra bogom poezije i inspiracije. Wotanova složena priroda i višestruke uloge čine ga ključnim likom u nordijskoj mitologiji, predstavljajući težnju za mudrošću, moć žrtvovanja i zamršenu ravnotežu između rata i poezije

⁶⁸ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 20

seksologije te rasne i duhovne "higijene" sa naslovima poput *Götterdämmerung* (Proljetno buđenje) iz 1893. godine i *Mephistopheles* iz 1895. godine, iako ga iz znanstvene zajednice u njegovo vrijeme nitko nije shvaćao ozbiljno. Međutim, nekoliko njegovih djela, poput dobro poznate *Tajne runa* iz 1908. godine, pridonijela su razvoju interdisciplinarnog područja tzv. runskih studija koje su vrhunac zanimanja studenata imale za vrijeme Trećeg Reicha.⁶⁹

List je imao za cilj kombinirati kršćanske, istočnjačke i nordijske rasne karakteristike u neopaganskoj sintezi koja je štovala nordijskog boga Baldura, Isusa, Budu, Ozirisa i Mojsija. Za razliku od Blavatsky, List je smatrao kako su svi ti likovi navodno bili Arijevci. List je išao toliko daleko da je konstruirao nordijski ekvinocij i svečanosti Walpurgijske noći, provodio svoje sljedbenike kroz "arminističke" špilje i "otkrivao" svetišta pod nazivom Ostara ispod Beča u svojoj potrazi za uspostavom germanske religije. Uz sve to, istraživači tajnih društava su uvidjeli kako je List u svoju ariozofsku priču uključio rozenkrojcerske, slobodnozidarske i masonske templarske tradicije. List je 1911. godine uspostavio svoj vlastiti viteški red Arminista u kojem je htio svoju teoriju provesti u praksi. Eliminacijski antisemitizam i pan-germanski rasizam koji su karakterizirali Listovu armanističku ideologiju nedvojbeno su bili hereza za svakog čestitog teozofa koji su stvari gledali sa nešto univerzalnije pozicije, no činjenica je da su se mnogi istaknuti austrijski i njemački teozofi (uključujući predsjednika austrijskih teozofa) i cijeli ogranak Bečkog teozofskog društva pridružili Listovom društvu.⁷⁰

Jörg Lanz von Liebenfels, Listov mlađi suvremenik, transformirao je Listov arminizam u potpuno razvijen ezoterični sustav kojeg danas znamo pod imenom ariozofija. U svojem djelu *Teozoologija ili znanost o sodomskim apelingima i Božjim elektronima* iz 1905. godine (ali i u izdanjima njegovog časopisa *Ostara*) Lanz je pružio temelj za mnoge eugeničke prakse koje će Treći Reich primijeniti. To je uključivalo, između ostalog, promicanje sterilizacije i iskorijenjivanje inferiornih rasa (od mentalno i fizički manjkavih do Židova) te zabranu međurasnih brakova, selektivni rasni uzgoj i poligamiju. Kako je isticao da Židovi nemaju mogućnosti niti genija niti herojskog ponašanja, Liebenfels se često nalazio pred izazovom pojašnjavanja genija Židova kao što su Karl Kraus, Heinrich Heine ili Baruch Spinoza. Na pitanje da objasni znanost koja stoji iza njegove razlike između većine "pod-ljudskih" Židova i tih pojedinaca, Lanz je odgovorio: "Tko god je vidio Karla Krausa odmah će priznati da on ne pokazuje značajke ni mongoloidnog ni mediteranskog tipa. Ima dobro oblikovane,

⁶⁹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 20

⁷⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 20

pravokutne crte lica, tamnoplavu kosu koja je vjerojatno bila svijetloplava u mladosti, i ostale arijanske značajke." Lanzovi sljedbenici su također imali vrlo zanimljive teorije. Primjerice, tvrdili su da su ljudi potomci zabranjenog miješanja anđela i životinja te da je manji dio svake osobe anđeo, a veliki dio životinja. Što više anđeoskog rasa u sebi posjeduje, to je rasa više nordijska. Neki od Lanzovih sljedbenika čak su ustvrdili da različite rase imaju različite mirise. Mnogi nacisti koji su otvoreno propagirali ezoteriju, kao poznati antisemitski publicist Julius Streicher⁷¹, tvrdili su da "fin nos uvijek može nanjušiti Židova".⁷²

Lanz je također promicao gnostički, poganski, istočnjački religijski sinkretizam koji je podsjećao na kasniji nacistički pristup ka religiji. Godine 1900. Lanz je osnovao vlastiti Red novih templara (Ordo Novo Templi), oponašajući Listove Armaniste. Kako bi izgradio duhovno središte svog novog reda, kupio je i dvorac Werfenstein (na sličan će način Himmler pretvoriti dvorac Wewelsburg u SS-ovo okultno središte). Tamo je, primjerice, 1904. godine izvjesio zastavu s svastikom kako bi obilježio poganski zimski solsticij. Lanz je također snažno vjerovao u moć istočnoazijskih i južnoazijskih simbola za koje je mislio da imaju zajedničkog pretka s arijsko-germanskim runama u Europi. Bavio se kabalom, dajući prednost hinduističkim temama poput ponovnog rođenja i karme u odnosu na kršćanske predodžbe o raju i paklu što je tema koja se stalno ponavlja među žestokim antisemitima). Naziv *Tschandals* za niže rase kojeg je Lanz često upotrebljavao (izraz koji je kasnije upotrijebila rana Nacistička stranka i koji je itekako bio korišten u teozofskim krugovima) bio je posuđen iz hinduističkog

⁷¹ Julius Streicher (1888. - 1946.) bio je istaknuta osoba u nacističkoj Njemačkoj, poznat po svojoj ulozi u širenju antisemitske propagande. Streicher je 1920-ih postao gorljivi pristaša Adolfa Hitlera i Nacističke stranke. Imao je značajnu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja izdavajući i uređujući antisemitske novine *Der Stürmer*. Streicherovi spisi bili su puni govora mržnje, promicanja stereotipa i teorija zavjere protiv Židova. Koristio se svojom platformom za širenje straha i raspirivanje neprijateljstva prema židovskoj zajednici, pridonoseći porastu antisemitizma u Njemačkoj. Streicherovo djelovanje nije bilo ograničeno na propagandu; aktivno je sudjelovao u progonu Židova, zauzimao se za njihovo isključivanje iz društva i promicao njihovu deportaciju. Nakon što su nacisti došli na vlast, Streicherov utjecaj je porastao, te je imenovan gauleiterom (regionalnim stranačkim vođom) u Frankoniji. Njegovi javni govori i članci poticali su nasilje nad Židovima, dodatno pridonoseći atmosferi mržnje i diskriminacije. Streicherova uloga kao jednog od najžešćih antisemita u nacističkom režimu dovela je do njegova kaznenog progona tijekom Nürnberškog procesa nakon Drugog svjetskog rata. Proglašen je krivim za zločine protiv čovječnosti i pogubljen 1946.

⁷² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 21-22

Manu kodeksa i dolazi od sanskrtske riječi *candala* koji se odnosi na najnižu kastu nedodirljivih.⁷³

Ako bi se Listove i Lanzove teorije mogle svesti na nekoliko temeljnih ideja, prije svega bi se mogla naglasiti važnost nadljudskih rasa čije je arijsko zlatno razdoblje bilo zamijenjeno ono što su njih dvojica nazivala stranom i neprijateljskom kulturom, definiranom inferiornim rasama. Oživljavanje drevne germanske kulture i religije bilo bi jedino moguće kroz znanje u kriptičnim oblicima kao što su rune, mitovi i tradicije, ali te se rune i tradicije u konačnici mogu dešifrirati samo kroz njihove duhovne nasljednice, odnosno moderne okultiste. Obojica su mislili da su Arijevci duhovno i biološki superiorni Židovima, Azijatima i Afrikancima. To je privuklo poprilično široku skupinu važnih *völkisch* političara i budućih nacista. Karl Lueger, populistički gradonačelnik Beča i Hitlerov politički uzor, pripadao je organizaciji Listovom društvu. Karl Maria Wiligut, šef arhiva SS-a i savjetnik Heinricha Himmlera za filozofska i vjerska pitanja bio je ariozof koji je također napisao nekoliko tomova o runologiji i religiji armanističkog (pokreta. Njemački red, koji je naslijedio Listov red Arminista, vodio je Rudolf von Sebottendorff, kasniji suosnivač protonacističkog društva Thule. U svakom slučaju, okultne ideje koje su prožele minhenske pivnice i bečke kavane prije Prvog svjetskog rata nedvojbeno su pridonijele razvoju nacističkog nadnaravnog imaginarija.⁷⁴

⁷³ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 21. – 22.

⁷⁴ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 21. – 22-

Prethodnici NSDAP-a - Njemački red i Društvo Thule

Njemački red

U svibnju 1913. godine, mladi austrijski amaterski slikar zvan Adolf Hitler je napustio Beč i otputovao u München s namjerom da izbjegne dužnost u multinacionalnoj austrijskoj vojsci. Hitler nije imao niti najmanje volje braniti životom multinacionalno carstvo koje je istinski prezirao. Zajedno s njim, pioniri austrijskog *völkisch* nacionalizma koji su duboko ogrezli u ezoteriju također su pošli putem Njemačkog Carstva, tamo gdje su njihove ideje bile daleko prihvaćenije.⁷⁵ Tijekom posljednjih godina postojanja Njemačkog Carstva (a i za vrijeme ranih poslijeratnih godina) stotine Bavaraca, Sasa i Šlezijanaca su, pod utjecajem austrijskih ariozofa, osnovali manje ariozofske organizacije.⁷⁶

Među tim manjim novoosnovanim ariozofskim skupinama u Njemačkoj isticao se *Njemački red* (Germanenorden) Theodora Fritscha⁷⁷. Njemački red bio je prototip ariozofskog društva, sve sa teozofskim graničnim znanstvenim predodžbama o "korijenskim rasama" i okultnim obredima. Dok je uspostavljao Njemački red, Fritsch je također odlučio osnovati *Savez čekića Reicha* (Reichshammerbund), političku radnu skupinu koja bi širila riječ o njegovom *völkisch*-ezoteričnom planu za Njemačku. Njezin je cilj bio pokrenuti 'arijsko-germanski' vjerski preporod temeljen na njemačkoj dominaciji nad nižim rasama i neumoljivoj mržnji prema Židovima. Fritschovi *Njemački red* i *Savez čekića Reicha*, kao i druge *völkisch* organizacije koje su nastale u posljednja dva desetljeća Njemačkog Carstva, imali su mali politički utjecaj prije Prvog svjetskog rata. Međutim, *Njemački red* je od ključne važnosti za razumijevanje nastanka nacionalsocijalizma pošto je njegova egzistencija poslužila kao

⁷⁵ Konkretno, riječ je prije svega o Franzu Hartmannu, Rudolfu Steineru, Guidu von Listu, Jörgu Lanzu von Liebenfelsu, Karl Maria Wiligutu i ostalima. Vidjeti u KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*.

⁷⁶ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 34-35

⁷⁷ Theodor Fritsch (1852. - 1933.) je bio njemački pisac i izdavač. Slavu je stekao šireći svoje nepokolebljive antižidovske osjećaje kroz razne publikacije, sve sa isticanjem teorija o židovskoj zavjeri i naglašavanju tradicionalnih stereotipa o Židovima. Fritschova najpoznatija publikacija bile su antisemitske novine *Der Hammer* (Čekić), osnovane 1889. godine. Članci u *Hammeru* tvrdili su kako su Židovi prijetnja njemačkom društvu, kulturi i nacionalnom identitetu. Fritschovi spisi često su naglašavali navodnu ekonomsku, političku i društvenu dominaciju Židova. „Theodor Fritsch 1852-1933“.

prijelazna organizacija tijekom Prvog svjetskog rata između *völkisch* miljea i kasnije osnovane Nacističke stranke.⁷⁸

Völkisch politika nije bila ništa novo za Fritscha. Kao jedan od najžešćih, ali u jedno i prvih njemačkih rasnih antisemita izdavao je list imena *Antisemitischen Correspondenz*, najstariju njemačku antisemitsku publikaciju. Fritsch je bio gotovo jednako fanatičan u vezi s *völkisch*-ezoterijom kao i u vezi s iskorjenjivanjem Židova iz njemačke kulture. U kontekstu rađanja nacionalsocijalizma važan je Fritschov pokušaj da ujedini *völkisch*-ezoterizam i masovnu politiku u *Njemačkom redu*. Naime, *Njemački red* je imao stroge rasne zahtjeve za članstvo uključujući "arijevsku klauzulu" koja je zabranjivala židovsko podrijetlo, a članovi su provodili tajne obrede inspirirani masonima. Službeno glasilo reda zvalo se *Runen*, a na naslovnici glasila je stajala svastika. Ariozofski utjecaj najviše se vidio kroz uporabu izraza "Tschandala" za označavanje Židova i drugih nižih rasa. Međutim, *Njemački red* se razlikovao od ranijih *völkisch* stranaka time što je kroz *Savez čekića Reicha* nastojala privući građanstvo i maknuti se od uobičajenih buržoaskih korijena koji su se vezali uz *völkisch* grupacije. Pangermanski karakter Reda se očitovao u tome što je Savez imao podružnice po cijeloj Austriji, a ne samo u Njemačkoj, što će mnogo kasnije učiniti i sam Hitlerov NSDAP prije i nakon preuzimanja vlasti u samoj Njemačkoj. Fritsch je htio ujediniti sve rasističko-reformističke skupine s "nacionalnim" i "socijalnim" načelima, odnosno ujediniti poduzetnike *völkisch* razmišljanja sa nacionalistički orijentiranim radnicima, studentima, vojnim časnicima, profesorima, seljacima, trgovcima itd. Fritsch je zagovarao i suradnju s katolicima, što je za *völkisch* pokret bila svakako novina, u nastojanju da se nadiđe duboko ukorijenjena njemačka klasna i konfesionalna podjela. Pojedini ogranci *Njemačkog reda* s vremenom su stvorili organizacije mladeži. Iz svega ovoga se jasno može isčitati obrazac koji će kasnije usvojiti NSDAP, sa svim navedenim skupinama ljudi koje je namjeravao privući. baš kao što će učiniti NSDAP. Iako su članovi bili uglavnom poznata lica iz *völkisch* miljea (kao što su Linz, Lang, Sebottendorff...) bilo je i drugih iz miljea konzervativne desnice kao što su znameniti feldmaršal Erich von Ludendorff i Alfred Hugenberg (koji će mnogo godina kasnije biti instrumentalni u dovođenju Hitlera na vlast). Sastanci članova Reda bili su prepuni rasističke histerije koja je zazivala buduću apokaliptični rat između arijevske-indijskih naroda i nižih rasa tj. Tschandala.⁷⁹

⁷⁸ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 34-35

⁷⁹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 35-36

Patološka marka antisemitizma povezana s vjerovanjem u inherentnu superiornost germanske ili nordijske rase bila je srž ideologije *Njemačkog reda*. Podržavali su protjerivanje "parazitskih i revolucionarnih mafijaških rasa" (Židova, anarhista i Roma) i to dva desetljeća prije nastanka Trećeg Reicha. Generalan stav je bio da, ako bi Židovi po njihovom tumačenju odlučili iskoristiti rat ili revoluciju u svoju kurist, stiglo njihovo fizičko uništenje. Tako su pripadnici Reda već otprije govorili ono što je Hitler rekao u svojem poznatom govoru u siječnju 1939. godine kada je najavio uništenje Židova u slučaju da isprovociraju svjetski rat.⁸⁰

Ovdje se može vidjeti apokaliptično opravdanje političkog nasilja kao i biomistični rasizam koji je karakterizirao kasniju nacističku nadnaravnu imaginaciju. Red je evocirao tajni, mitološki sud zvan *Vehm* koji je pod okriljem pogubljavao „zločince“ u šumi srednjovjekovne Vestfalije, sve dok je također zagovarao smrt Židova. No, kako još nije buknuo Prvi svjetski rat, i *Njemački red* i njegov politički pandan *Savez čekića Reicha* teško su dobivali podršku u situaciji prilično stabilnih ekonomskih i političkih prilika. Članstva su također bila ograničena elitističkom strukturom, izuzetno rigoroznim rasnim ograničenjima i pretjerano visokim članarinama. Unutarnje borbene tendencije koje su *völkisch* i antisemitske organizacije učinile neučinkovitima trideset godina prije su i dalje predstavljale problem. Kada je Prvi svjetski rat izbio u kolovozu 1914., veći dio članstva je bio mobiliziran pa se njegov ionako malen utjecaj sveo na apsolutni minimum.⁸¹

Pa ipak, rat je promijenio sve. Većina običnih ljudi izgubila je sva svoja uvjerenja i vrijednosti. Nijemci su se sve više okretali sferi magičnog svjetonazora i praznovjerja kako bi zadovoljili svoje društvene i duhovne potrebe. Dotad apolitični okultisti opisali su sukob kao kozmički neophodan, ali i kao manifestaciju procesa koji se odvijaju među onome što su nazivali "bićima duhovnih kraljevstava", s obzirom da svijet demona i duhova djeluje kroz čovječanstvo kada se nacije bore jedna protiv druge. Kad je broj Nijemaca dosegnuo milijun u ulazu u posljednje dvije godine rata, rasne utopijske fantazije njemačke nacionalističke desnice dosegle su vrhunac što je Fritsch nastojao iskoristiti izgradnjom šire *völkisch*-nacionalističke koalicije. Fritsch i Pohl pokušali su iskoristiti ratnu radikalizaciju. Međutim, Njemačka nacionalistička organizacija za zaštitu i obranu (*Schutz und Trutzbund*), jedna od najmoćnijih nacionalističkih organizacija u ranoj Weimarskoj Republici, zapravo je apsorbirala Njemački red, barem u većini podružnica. Jedna od onih koja je ispala iznimka bila je Münchenska

⁸⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 35

⁸¹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 36

podružnica koja se preimenovala u *Walwater* i pridružila drugoj organizaciji imena *Sveti Gral*.⁸²

Ključna figura koja se pridružila *Walwateru* bio je čovjek imena Rudolf von Sebottendorff. On se nakon studiranja posvetio se proučavanju astrologije, sufijskog islama i teozofije te je putovao do Egipta i Turske. Sebottendorff je s vremenom naginjao ariozofiji identificirajući Lista, Lanza i Fritscha kao svoje glavne utjecaje. Ako se Sebottendorff promatra iz perspektive šireg austro-njemačkog nadnaravnog imaginarija, pomak od navodno univerzalističkog intelektualca prema völkisch-ezoteričaru ima smisla. Isti 'orijentalni' misticizam i istočnjačke vjere koji su utjecali na Lagardea, Steinera i Lanza također su bili očiti kod Sebottendorffa. Sebottendorff, kao i drugi völkisch-ezoteričari, nije vidio problem u kombiniranju virulentnih antisemitskih i rasističkih uvjerenja sa socijalno liberalnim, selektivnim kozmopolitskim predodžbama koje su se oslanjale na istočnjački misticizam i međunarodno bratstvo indoarijskih rasa. Ovu oštru mješavinu völkisch nacionalizma i indoarijanizma zadržat će i nacistički pokret. Kako su se izgledi Njemačke za trijumf smanjivali do ljeta 1918., Sebottendorff je osjetio da je došlo vrijeme za ulazak u politiku.⁸³

Društvo Thule

Tijekom nastojanja da pridobi članstvo za *Walwater* Sebottendorff je susreo svoju "srodnu dušu", Waltera Nauhausa. On je već za Novu Godinu 1918. osnivao klub za raspravu zvan *Društvo Thule*. Nauhausova mala skupina za raspravu u to je vrijeme bila krajnje apolitična i nije imala nikakve veze s *Njemačkim redom*. Nauhaus se u ljeto 1918. godine uhvatio ideje o korištenju nedužno zvučajućeg Društva Thule kao paravana za operacije *Walwatera*. To se i dogodilo 17. kolovoza 1918., istog dana kada je Ludendorffova posljednja ofenziva na Zapadnom frontu potpuno razbijena, čime je rođeno *Društvo Thule*. Ideja izgubljene hiperborejske ili tulejske civilizacije, proizašla iz opisane teozofske opsjednutosti Atlantidom, poslužila je kao inspiracija za ime, a zatim se u rasističkoj verziji probila u ariozofiju čija su načela Nauhaus i Sebottendorff usvojili kao kamen temeljac svoje organizacije. Društvo Thule propagiralo je jedinstvenu mješavinu okultno-mitološkog kićenja

⁸² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 36

⁸³ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 37

i „prirodnih“ znanstvenih teorija te je kao rezultat toga obećavalo utopijsku budućnost. Sebottendorffova želja da regrutira ženske članove čini *Društvo Thule*, pošto je to popriličan odmak od otvoreno šovinističke prirode Liebenfelsovih Novih templara, Listovog Armanena i Fritschovog Njemačkog reda. Naglasak Društva Thule na okultnim i rubnim znanostima bio je ublažen jačim osjećajem za masovnu politiku. Naposljetku, Sebottendorff je uspio privući članstvo na njemačkom sjeveru i u Berlinu, što nije, primjerice, uspjelo Fritschu.⁸⁴

Program *Društva Thule* na mnogo je načina bio sličan svojim *völkisch*-ezoteričnim prethodnicima. Društvo je zagovaralo niz društvenih reformi kako bi se ostvarilo ujedinjenje radništva i kapitala sa ciljem stvaranja Velike Njemačke bez Židova, slobodnih zidara i komunista. Upravo se ovdje prvi put počinju razvijati ideje „trećeg puta“ nacionalsocijalizma, odnosno socijalizma koji odbacuje komunizam. Sebottendorffov animozitet prema kapitalizmu bio je samo stvar privida, pošto je njegova sklonost ka radničkoj klasi bila više u misiji isticanja njemačkog identiteta nego klasnog. Kako bi promicao prosperitet njemačkih radnika i vlasnika malih poduzeća, nastojao je iskorijeniti „židovski“ kapitalizam. Ti su argumenti gotovo potpuno nalikovali ranim verzijama nacionalsocijalizma pod Hitlerom. Ovaj društveno i ekonomski progresivan program posebno je zanimljiv s obzirom na čvrsto buržoaski karakter ranog članstva Thulea.⁸⁵

Društvo Thule je nakon osnivanja dobilo i vlastite novine zvane *Minhenski promatrač* (prerušeno u sportsko glasilo pošto, po Sebottendorfu, Židove sport zanima samo ako donosi zaradu). Te će novine ubrzo promijeniti ime u *Narodni promatrač* odnosno *Völkischer Beobachter* – te će novine ubrzo postati glasilo nacističke stranke. Glavni urednik zasad *Minhenskog promatrača* bio je prominentan član *Društva Thule*, Karl Harrer. On će zajedno sa svojim kolegom iz društva Antonom Drexlerom osnovati *Krug političkih radnika* (*Politische Arbeiter-Zirkel*) koji će s vremenom evoluirati u Njemačku radničku stranku (DAP), a kasnije u Njemačku nacionalsocijalističku radničku stranku (NSDAP) pod Adolfom Hitlerom. Sebottendorffova podrška u ovome je bila ključna. On sam je uporno tvrdio da je *Društvo Thule* bilo suviše apolitično i da se uglavnom bavilo okultnim praksama koje podsjećaju na Fritschov *Njemački red*. Neki su povjesničari prihvatili Sebottendorffove tvrdnje kao dokaz nepovezanosti između politički orijentirane Nacističke stranke i okultnog *Društva Thule*. No, kasne carske i rane weimarske njemačke vlade pomno su pratile radikalne političke grupe, zbog

⁸⁴ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 38

⁸⁵ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 39

čega su Nauhaus i Sebottendorff napravili krinku sa nevinim nazivom društva i lažno predstavili *Minhenski promatrač* kao „sportske novine“. Dok su druge desničarske organizacije bile procesuirane, politički revolucionarno *Društvo Thule* moglo se otvoreno okupljati po hotelima na konferencijama i privući raznoliku mješavinu pangermanaca, *völkisch* intelektualaca i budućih nacista.

Činjenica je da je društvo, opasno po režim ili ne, bila tek malena, benigna grupacija rascjepljenih *völkisch* istomišljenika koja nikada ne bi doživjela rast da nije bilo pojave ljevičarske revolucije i vojne katastrofe u Prvom svjetskom ratu. Radništvo je štrajkalo, a pobunjeni vojnici počeli su se protiviti vladajućoj koaliciji liberala, katolika i socijaldemokrata lijevog centra koja je oformljena krajem listopada 1918. godine i koja će za zadatak imati nekako pretvoriti raspalo carstvo u koliko-toliko funkcionirajuću republiku. Radničke zahtjeve za skorim završetkom rata i ukidanjem monarhije brzo su prigrlili Neovisni socijalisti (USDP) i Komunistička (Spartakistička) partija (KPD) u nastajanju. Neovisni socijalisti Kurta Eisnera uspjeli su srušiti monarhiju Wittelsbacha u Bavarskoj i proglasiti Socijalističku Republiku Bavarsku 8. studenog 1918., čime su ljevičarski revolucionari ostvarili prvu veliku pobjedu i to dan prije primirja. S time je počela svojevrsna „bitka za Njemačku“ gdje se stvorio vakuum koji je netko ubrzo morao popuniti, a kandidata je bilo itekako mnogo. Iskustvo Eisnerove Socijalističke Republike Bavorske, praćeno primirjem, porazom i padom Njemačkog Carstva, bilo je pogubno za „vjernike“ u rasnu apokalipsu poput Sebottendorffa. Apokaliptičizam, koji je prevladavao u *völkisch*-ezoterijskim zajednicama prije 1914., sada je postao glavni dio sveopće kulture. Sebottendorff i njegove *völkisch*-nacionalističke kolege gledali su na poraz i lijevu revoluciju kao na smak svijeta. Razočarani vojnici pisali su o tome kako se židovski kapitalisti bogate na račun naroda koji je samo htio osigurati osnovne životne uvjete za svoje obitelji, kako se svaki dan rađaju nove stranke koje razjedinjuju Njemačku, kako ljevičari namjerno potpaljuju štrajkove i pobune potajno financirani od židovskih kapitalista... Sve je to kasnije itekako spremno prigrlila i koristila za propagandu Hitlerova nacionalsocijalistička stranka. Iako su takve priče prije 1914. takve su bile prilično uobičajene u *völkisch* skupinama, malen broj širokih masa je vjerovao u takvo što. Međutim, rat, revolucija, Münchenski sovjeti i ubijanja antikomunista postalo su plodno tlo za rast nasilnog rasizma i antisemitizma u Bavarskoj. Nije slučajno da se Bavarska smatrala epicentrom nacionalsocijalizma dugo nakon adventa Trećeg Reicha. Sebottendorff je sazvao ključno okupljanje *Društva Thule* 8. studenog 1918., na dan kada je Eisner proglasio svoju socijalističku republiku u Bavarskoj. Prije toga danamožda je bilo nekih nesigurnosti nejasnoća u pogledu političkih ciljeva *Društva Thule*, ali

ta je nesigurnost sada raspršena. Društvo si, po njegovom pogledu, više nije moglo priuštiti tiho promatranje dok se raspravlja o germanskim runama i gatarskim štapovima – morat će se uključiti u oružani sukob s "Judom" kako bi poništilo učinke poraza nacije i ponovno uspostavilo rasno čisto Njemačko Carstvo. U toj će im se misiji pridružiti mladi austrijski kaplar koji je u München stigao samo dva tjedna nakon Sebottendorffove objave rata „Judi“. Njegovo ime je Adolf Hitler.⁸⁶

⁸⁶ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 40

Rađanje NSDAP-a

DAP

U turbulentnom kasnom studenom 1918. godine glavnu je riječ u poraženoj, post imperijalnoj Njemačkoj vodila vlada lijevog centra koju je sačinjavala koalicija socijaldemokrata, katoličkih centrista i liberalnih demokrata.⁸⁷ Situacija u kojoj se ta vlada pronašla bila je gotovo pa bezizlazna. Ekstremističke snage s oba kraja političkog spektra aktivno su radile na tome da ju sruše. Dijelovi države su patili od gladi, sa opasnošću da situacija opasno izmakne kontroli. Epidemija španjolske gripe je nemilosrdno pustošila stanovništvo brojeći svoje žrtve u stotinama tisuća⁸⁸. Milijuni demobiliziranih vojnika poražene carske vojske vraćali su se domovima mahom potpuno demoralizirani - što zbog strahota rata, što zbog sramote gubitka istog. Vratili su se u Njemačku koja je ležala u ruševinama, s razorenim domovima, obiteljima i poslovima koji su ih nekoć hranili. U očajničkom pokušaju da sačuva novorođenu Weimarsku Republiku i spasi državu od potpunog kolapsa, vlada lijevog centra je bila prisiljena donijeti drastične odluke koje će imati dalekosežne posljedice.⁸⁹

Gustav Noske, prvi ministar obrane Weimarske Republike iz redova Socijaldemokratske stranke (SPD), postupio je drastično kako bi održao postojeći sustav. Noske je stvorio paravojne snage imena *Freikorps*. Tehnički gledano, pripadnici *Freikorpsa* su osnovani kako bi zaštitili mladu Republiku od pokušaja krajnje ljevice da u Njemačkoj provede istu revoluciju koja se dogodila relativno nedavno u nekoć carskoj Rusiji. Ironija je

⁸⁷ Vijeće narodnih zastupnika (*Rat der Volksbeauftragten*) je bio naziv za prijelazno tijelo koje je služilo kao privremena vlada Njemačke od studenog 1918. godine do veljače 1919. godine. Pod vodstvom Friedricha Eberta, Vijeće je nastojalo provesti demokratske reforme dok se istovremeno bavilo trenutnim potrebama njemačkog naroda. Kao prvo upravno tijelo Weimarske Republike, Vijeće narodnih zastupnika provelo je nekoliko značajnih mjera kao što su uvođenje demokratskog izbornog sustava, zaštita građanskih prava i radničke reforme. Međutim, Vijeće se suočilo s brojnim izazovima, uključujući protivljenje i konzervativnih i radikalnih frakcija, ekonomsku nestabilnost i posljedice razornog Versailleskog ugovora. Vijeće narodnih zastupnika naposljetku je raspušteno u korist novoformirane Nacionalne skupštine koja je nastavila s izradom nacrtu Weimarskog ustava.

⁸⁸ Procjenjuje se da je španjolska gripa odgovorna za smrt od oko 275 000 do oko 426 000 ljudi u Njemačkoj.

⁸⁹ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 10

bila u tome što su se jedinice *Freikorpsa* mahom sastojale od časno otpuštenih vojnika koji su već otprije djelovali unutar ili podržavali völkisch organizacije, a nakon komunista i općenito pristaša ljevice najomraženija im je bila upravo liberalna i demokratska Weimarska Republika. Neki od tih vatrenih völkisch-nacionalista su bili toliko mladi da nisu ni stigli osjetiti rat u punoj snazi te su i dalje imali idealiziranu sliku rata u glavi. Nije slučajno što su brojni pripadnici *Freikorpsa* kasnije masovno pristupali nacionalsocijalističkom pokretu. Dok se vlada lijevog centra protiv najezde komunizma borila koristeći žestoke nacionaliste, Adolf Hitler je pak dobio specijalan zadatak. Nakon što se dovoljno oporavio od ratnih povreda zbog kojih je kraj rata dočekao u bolnici, Hitler se stavio na raspolaganje Reichswehru⁹⁰ (državnoj vojsci nasljednici carske vojske) te je postao doušnik vojske sa zadatkom praćenja aktivnosti radikalnih političkih organizacija, napose u Bavarskoj. U tom politički nabijenom, militarističkom i hipernacionalističkom okruženju koje je rješenja tražilo u nasilnim revolucijama i obračunima s grupacijama koje su smatrane odgovornima za aktualno katastrofalno stanje, Hitler se prvi put susreo s Njemačkom radničkom strankom (DAP).⁹¹

U isto vrijeme kada su jedinice *Freikorpsa* vodile nemilosrdne ulične bitke sa komunističkim simpatizerima, Sebottendorff i Društvo Thule su krenuli sa pripremama za preuzimanje vlasti u Bavarskoj. U prosincu su skovali plan otmice Kurta Eisnera, člника novoproglašene socijalističke države Narodne Republike Bavarske⁹². Njihov pokušaj otmice

⁹⁰ Reichswehr je naziv za njemačke vojne snage uspostavljene nakon Prvog svjetskog rata, odane Weimarskoj Republici. Versailleski ugovor nametnuo je značajna ograničenja veličini i opremi njemačke vojske, čineći je samo djelićem njezine nekadašnje snage. Reichswehr je bio ograničen na najviše 100 000 vojnika, uz ograničenja broja tenkova, zrakoplova i mornaričkih brodova. Ova su ograničenja imala za cilj spriječiti Njemačku da obnovi svoju vojnu moć i započne novi rat.

⁹¹ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 10-11

⁹² Narodna Država Bavarska bila je kratkotrajna socijalistička država koja se pojavila u studenom 1918. Predvođena Nezavisnom socijaldemokratskom strankom (USPD), otcijepljenom od umjerenijeg SPD-a, zalagala se za stvaranje države uređene po sustavu demokratskog socijalizma (USPD je htio naći srednji put između izbornog reformizma i boljševičkog revolucionarizma). Njezin najistaknutiji lider bio je Kurt Eisner. Narodna Država Bavarska težila je uspostaviti socijalističko društvo utemeljeno na načelima radničke kontrole i jednakosti. Karakterizirala ju je radikalna politika, primjerice nacionalizacija industrije, zemljišna reformu i osnivanje radničkih vijeća po modelu na sovjete. Vlada je također nastojala provesti socijalne reforme poput uvođenja osmosatnog radnog dana i pružanja programa socijalne skrbi. Nastojanja Eisnerovog režima naišla su na otpor što je dovelo do niza nasilnih sukoba. Nakon što je Eisner ubijen u veljači 1919., država je postojala do travnja kada su vlast preuzeli radikalniji ljevičari i anarhisti pod vodstvom Eugena Levinéa. Ova nova država, nazvana

završio je potpunim neuspjehom, kao i plan infiltracije u bavarsku miliciju s ciljem svrgavanja vlade. Čak štoviše, neuspješna infiltracija rezultirala je uhićenjima i javnom osudom od strane bavarskog regionalnog parlamenta. Do ožujka 1919. godine Društvo Thule našlo se pod stalnom prismotrom vladajućih organa. Sebottendorff je konstantno, putem medija i preko javnih govora, napadao Eisnera nazivajući njega i njegovu kliku Židovima koji kuju mračni plan o uništenju njemačke rase kroz uvoz boljševizma. Bio je duboko uvjeren da je vrijeme za revoluciju došlo jednom kad se vlast Narodne Republike Bavarske počela opasno ljuljati, sa željom da svrgne socijalističku vladu kroz nasilnu kontrarevoluciju, Vjerujući da može okupiti sve nacionalističke snage u Münchenu protiv Eisnera, Sebottendorff je pristupio lokalnoj miliciji s hrabrim planom: okupiti vojsku od 6000 vojnika, iznenaditi vlasti u Münchenu i uhititi čelnike bavarske države u roku od samo dvadeset četiri sata. Prije nego što je Sebottendorff uspio pokrenuti svoj loše smišljeni puč, bavarska "Crvena armija", odana komunističko-anarhističkim vođama koji su preuzeli vlast u travnju u zadnjim tjednima postojanja bavarske republike, razotkrila je zavjeru. Sedam zavjerenika je brzo uhićeno i bez milosti su pogubljeni. Ovaj čin je ojačao ugled društva Thule u radikalnim nacionalističkim krugovima. Doduše, Sebottendorff se našao diskreditiran među *völkisch* krugovima okrivljen za razotkrivanje identiteta zavjerenika. Nakon niza strateških pogrešaka i propuštenih prilika, Sebottendorffov utjecaj unutar Društva Thule (i općenito među *völkisch* saveznicima) je počeo blijedjeti. Postalo je jasno da on nije prava osoba za transformaciju *völkisch*-ezoteričnih ideja predratnog Njemačkog reda u široko rasprostranjen politički pokret. Uostalom, buržoaska i zavjerenička priroda Društva Thule nije bila prikladna za takav cilj.⁹³

Jedan od prvih koji je to shvatio bio je Karl Harrer⁹⁴, koji je u listopadu 1918. godine zajedno sa željezničkim radnikom Antonom Drexlerom⁹⁵, suosnovao tzv. "krug političkih

Bavarska Socijalistička Republika, postojala je manje od mjesec dana i na kraju ju je zamijenila Slobodna Država Bavarska koja je profunkcionirala pod Weimarskim režimom.

⁹³ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 13

⁹⁴ Karl Harrer (1890. - 1926.) je bio njemački novinar i politički aktivist, najpoznatiji kao suosnivač Njemačke radničke stranke (DAP). S ciljem promicanja nacionalističke i antisemitske ideologije, odigrao je značajnu ulogu u oblikovanju rane ideologije i politike stranke. Harrer je bio gorljivi nacionalist koji je čvrsto vjerovao u superiornost arijske rase. Međutim, nije dugo ostao uključen u DAP jer je 1920. dao ostavku na mjesto predsjednika DAP-a zbog ideoloških razlika, a naslijedio ga je Adolf Hitler.

⁹⁵ Anton Drexler (1884. - 1942.) je bio njemački političar, sindikalist i suosnivač DAP-a. Služio je u Prvom svjetskom ratu i, poput mnogih drugih, bio je razočaran Versailleskim ugovorom koji je okončao rat. Ovo ga je

radnika" s ciljem privlačenja nacionalistički orijentirane radničke klase u *völkisch* pokret. Dva mjeseca kasnije, 5. siječnja 1919. godine, Drexler i Harrer su udružili snage s ekonomistom Gottfriedom Federom⁹⁶ i pjesnikom Dietrichom Eckartom⁹⁷ kako bi osnovali Njemačku radničku stranku (Deutsche Arbeitpartei - DAP).⁹⁸

Od samog početka pojavile su se suptilne razlike između Društva Thule i DAP-a u nastajanju. Društvo Thule, kao i Njemački red, primarno je privlačilo buržoasko biračko tijelo s luksuzom slobodnog vremena za sudjelovanje u aktivnostima poput pohađanja predavanja o germanskim runama, astrologiji i gatačkim štapovima. Nasuprot tome, DAP je privlačio članstvo iz niže srednje i radničke klase te je održavao svoje sastanke u lokalnim pivnicama, a ne u luksuznim hotelima i vilama. Dok su članovi Društva Thule maštali o revoluciji (sa neuspješnim rezultatima), DAP se smislu političke strategije usredotočio na izgradnju stranke pokazujući pragmatičniji pristup od Društva Thule. Međutim, teško je zamisliti rani razvoj DAP-a bez priznavanja njegovih Thule temelja. Ipak, činjenica jest da su najraniji prvaci

nezadovoljstvo navelo da se pridruži nekoliko nacionalističkih i antisemitskih organizacija, da bi na kraju postao jedan od osnivača DAP-a 1919. godine. Drexlerova vizija stranke bila je ujediniti radničku klasu protiv prijetnji komunizma i kapitalizma, zagovarajući snažne nacionalističku ideologiju. Jedan je od prvih koji je uvidio Hitlerov oratorski talent. Godine 1920. Drexler se povukao kako bi Hitleru omogućio preuzimanje vodstva stranke. Njegov se utjecaj s vremenom smanjio i umro je kao običan član nacističke stranke u opskurnosti 1942. godine.

⁹⁶ Gottfried Feder (1883. -1941.) je bio njemački ekonomist i politički aktivist. Smatra ga se jednim od ključnih arhitekata nacističke ekonomske politike i posebno ga se povezuje s konceptom "razbijanja okova interesa". Feder je čvrsto vjerovao da su kamate na zajmove temeljni uzrok ekonomske nejednakosti i zalagao se za njihovo ukidanje. Njegove su ideje imale odjeka među mnogim razočaranim Nijemcima koji su se borili s ekonomskim previranjima Weimarske republike, a njegovi govori i spisi stekli su značajnu pozornost. S vremenom je postao Hitlerov osobni ekonomski savjetnik. Federove ekonomske teorije bile su uključene u stranačku platformu koja je imala za cilj stvoriti samodostatnu agrarnu ekonomiju koja bi Njemačku oslobodila onoga što su oni vidjeli kao represivni stisak međunarodnih financijskih centara moći. Unatoč njegovoj početnoj istaknutosti unutar stranke, Federov utjecaj je s vremenom oslabio, a do kasnih 1930-ih pao je u nemilost Hitlera i drugih stranačkih vođa te je do smrti imao praktički nikakav utjecaj u stranci.

⁹⁷ Dietrich Eckart (1868. - 1923.) je bio njemački pjesnik, dramatičar, novinar, publicist i politički aktivist. Proslavio se kao urednik novina *Auf gut Deutsch* preko kojih je propagirao svoje nacionalističke i antisemitske stavove. Bio je mentor Adolfa Hitlera i mnoga su Hitlerova stajališta nadahnuti ili izravno preuzeta od Eckarta. Njegova knjiga *Boljševizam od Mojsija do Lenjina: Dijalog između Adolfa Hitlera i mene* poslužila je kao značajna inspiracija za Hitlerove memoare *Moja borba*. Nakon sudjelovanja u neuspjelom nacističkom puču 1923. godine, nekoliko mjeseci kasnije umro je od srčanog udara. Nakon njegove smrti, Hitler je smatrao Eckarta duhovnim suosnivačem nacionalsocijalizma i uzdizao je njegov status velikog mislioca za vrijeme Trećeg Reicha

⁹⁸ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 15

stranke dolazili iz redova Društva Thule, primjerice Harrer, Drexler, Eckart, Feder, Alfred Rosenberg⁹⁹, Hans Frank¹⁰⁰ i Rudolf Hess¹⁰¹. Friedrich Krohn, još jedan član Društva Thule, je zaslužan za dizajn buduće zastave nacističke stranke sa svastikom. Društvo Thule je svakako postalo značajna odskočna daska za mnoge buduće nacističke vođe na njihovom putu prihvaćanja Hitlera i njegovog pokreta. DAP je naslijedio gorljivi antisemitizam i antikomunizam Društva Thule, zajedno s intenzivnom mržnjom prema demokraciji i predanošću rušenju Republike. Pojedinci koji su se pridružili DAP-u, mahom bijesni

⁹⁹ Alfred Rosenberg (1892. - 1946.) je bio njemački teoretičar i glavni ideolog nacionalsocijalizma. Smatra se Eckartovim nasljednikom. U ranim danima stranke postao je ključni član užeg kruga Adolfa Hitlera i odigrao je značajnu ulogu u oblikovanju nacističke ideologije. Imenovan je voditeljem Ureda za vanjsku politiku stranke, a kasnije je postao i voditelj Ureda za vanjske poslove stranke. Rosenbergove ideje bile su duboko ukorijenjene u antisemitizmu i rasnoj superiornosti te se zalagalo za eliminiranje svega što je smatrao židovskim utjecajem na njemačko društvo. Odigrao je ključnu ulogu u provedbi antisemitske politike, uključujući isključivanje Židova iz raznih aspekata javnog života i uspostavu nacističkih rasnih zakona. Osim političkog djelovanja, Rosenberg je bio i utjecajan pisac i propagandist. Njegova knjiga *Mit dvadesetog stoljeća* služila je kao intelektualno opravdanje nacističke politike i promicala ideju rasne borbe za svjetsku dominaciju. Nakon poraza Njemačke u Drugom svjetskom ratu, Rosenberga su zarobile savezničke snage i postao je jedan od glavnih optuženika u Nürnberškom procesu. Proglašen je krivim za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti te je pogubljen 1946. godine.

¹⁰⁰ Hans Frank (1900. - 1946.) je bio njemački pravnik i političar. U ranim danima stranke bio je Hitlerov pravni savjetnik i stranački odvjetnik. Frank je odigrao značajnu ulogu u provedbi nacističke politike u Poljskoj, nadzirajući brutalnu okupaciju i progon milijuna poljskih Židova i drugih manjina. Kao generalni guverner provodio je strogu kontrolu nad okupiranim područjem provodeći oštre mjere kao što su prisilni rad, masovna pogubljenja i deportacije u koncentracijske logore. Frankov mandat svjedočio je osnivanju Varšavskog geta, gdje su tisuće Židova bile zatočene u očajnim uvjetima. Svo vrijeme dok je bio generalni guverner Frank je pokazao nepokolebljivu lojalnost Hitleru i nacističkom režimu, u potpunosti prihvaćajući njihovu radikalnu ideologiju. Bio je duboko upleten u sustavni genocid nad Poljacima i Židovima. Nakon njemačkog poraza, Franka su zarobili saveznici i izveli pred sud na Nürnberškom procesu. Proglašen je krivim za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti, osuđen na smrt i pogubljen 1946. godine.

¹⁰¹ Rudolf Hess (1894. - 1987.) je bio njemački političar i visokopozicionirani član nacističke stranke. Služeći kao zamjenik Adolfa Hitlera, s kojim je dijelio zatvorsku sobu sredinom 20-ih i pomogao mu napisati *Moju borbu*, Hess je odigrao ključnu ulogu u oblikovanju nacističke politike i bio je poznat po svojoj iznimnoj lojalnosti Hitleru. Međutim, njegov iznenadni i tajanstveni bijeg u Škotsku 1941. godine ostaje jedna od najzagonetnijih epizoda Drugog svjetskog rata. Hessa su zarobile britanske snage i proveo je ostatak rata kao zarobljenik. Motivi koji stoje iza njegovog odvažnog solo leta još uvijek su predmet nagađanja i rasprava. Dok neke teorije sugeriraju da je djelovao kao mirovni izaslanik pokušavajući pregovarati o odvojenom miru s Britanijom, drugi vjeruju da je to bila osobna misija vođena njegovim vlastitim zabludama. Nakon rata Hessu je suđeno za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti tijekom Nürnberškog procesa. Osuđen je na doživotni zatvor te je proveo više od četiri desetljeća u zatvoru Spandau do smrti 1987. godine.

nacionalisti i frustrirani ratni veterani, prezirali su civilno društvo doživljavajući ga zarobljenim u površnim događajima i nesposobnim shvatiti vojnikova duboka iskustva transcendencije i vječnosti. Sve što je DAP-u nedostajalo da se odvoji od ostalih *völkisch* organizacija bio je snažan i karizmatični vođa sposoban privući široke mase, a uskoro će ga stranka i dobiti.¹⁰²

DAP postaje NSDAP

Ključan datum za pronalaženje upravo takve osobe dogodio se 12. rujna 1919. godine. Toga je dana Eckart u lokalnoj pivnici trebao održati govor, ali se razbolio. Umjesto njega je govorio još jedan član Društva Thule i suosnivač DAP-a, Gottfried Feder. Feder je bio sve popularniji u *völkisch* krugovima zbog svojih žestokih antisemitskih govora. Upravo je tog sudbonosnog dana Hitler u svojstvu Reichswehrovog doušnika odlučio prisustvovati sastanku. Hitlera Federov govorio nije naročito impresionirao i taman je budući Führer bio na odlasku kada je jedan drugi član DAP-a pozvao na odcjepljenje Bavarske od Reicha. Kao Austrijanac koji je sanjao velikonjemački Reich, Hitler je bio apsolutno ogorčen i kao odgovor je održao strastven govor zalažući se za pangermansko rasno jedinstvo što je osvojilo prisutnu gomilu. Impresioniran Hitlerovom improviziranom intervencijom, Drexler ga je opskrbio političkom literaturom i pozvao ga da se pridruži stranci. Ubrzo nakon toga, *Völkischer Beobachter* (utjecajan časopis za *völkisch* nacionaliste kojeg je uređivao Karl Harrer i nešto kasnije službeno glasilo stranke) je izvijestio o sastanku DAP-a, uključujući i Hitlerov govor protiv Židova - prvi je put tako u glasilu stranke spomenut "Herr Hitler". Već će početkom 1920. godine *Völkischer Beobachter* početi posvećivati povećanu pozornost novoj zvijezdi stranke. Hitler je imao sve veći i veći utjecaj unutar stranke i primljen je u njene vodeće krugove, no počeo se razilaziti sa ostatkom čelnštva. Iako nije bio fan *völkisch* znanstvenika i njihovih apstraktnih aspiracija, nije ezoterija bila glavni razlog sukoba. Hitler je bio uvjeren da je DAP privukao pojedince koji nisu bili spremni za preuzeti vlast zbog svog elitističkog podrijetla i sklonosti apstraktnim raspravama o temama o kojima običan Nijemac iz redova radničke klase nije nikako mogao biti informiran. Unutar malene i mlade stranke se stvarala napetost između ezoterijskih grupa za diskusiju i potrebe za stvaranjem masovne političke organizacije. To je

¹⁰² ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 20

uostalom bio kroničan problem antisemitski orijentiranih organizacija koje vlastite ideje nikad nisu uspjele pretvoriti u masovan pokret koji je mogao učiniti nekakvu razliku unutar njemačke političke arene. Mnogi članovi DAP-a, uključujući Drexlera, Harrera, Hitlera i Goebbelsa¹⁰³, žalili su se na unutarnje podjele među *völkisch* grupama jer su one kočile jedinstvo potrebno za borbu protiv Židova i komunista.¹⁰⁴

Dana 29. srpnja 1921. godine Adolf Hitler je i službeno zasjeo na čelo stranke – funkcija je to koju će obnašati sve do suicida 30. travnja 1945. godine. Već tada je DAP djelovao pod novim i daleko poznatijim imenom - Nationalsocijalistička radnička stranka (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei – NSDAP). Među članovima koji su se počeli uključivati u ovo vrijeme bili su značajni *völkisch* učenjaci kao što su Ernst von Reventlow i Theodor Fritsch koji će kasnije igrati značajne uloge u Trećem Reichu. Pridružio se i Julius Streicher, već spomenut kao čovjek poznat po svojoj tvrdnji da ima jedinstvenu sposobnost da "nanjuši" Židove iz daljine i koji će također igrati zapaženu ulogu u nacističkoj Njemačkoj. Brojni *völkisch*-ezoteričari i ariozofi su se pridružili NSDAP-u, pa i ne čudi da je Beobachter nastavio objavljivati članke ario-germanskih poganista i ariozofa unatoč jasnom skretanju ka političkoj masovnosti. Beobachter je, primjerice, pisao o tome da je kriza s kojom se Weimarska Republika suočava prorečena u drevnim tekstovima poput Edde te je zaključio da svjetlija budućnost čeka arijevska rasu. Koliko je ezoterija ostala važna NSDAP-u govori i događaj iz ljeta 1921. gdje je stranka organizirala još jedan festival solsticija, odajući počast "Balduru, bogu sunca" i legendarnom "junaku sunca i sinu boga Siegfriedu". Čak je 1922.

¹⁰³ Joseph Goebbels (1897. - 1945.) je bio njemački političar i propagandist. Pridružio se NSDAP-u 1924. godine i brzo napredovao postavši jedan od Hitlerovih saveznika od najvećeg povjerenja. Kao ministar propagande odigrao je presudnu ulogu u oblikovanju javnog mnijenja i širenju nacističke ideologije. Goebbels je bio poznat po svojim karizmatičnim i uvjerljivim govorima, koje je koristio za promicanje ideala nacističke stranke i demoniziranje njihovih neprijatelja, posebice Židova, koji su bili meta holokausta. Učinkovito je koristio razne propagandne tehnike, uključujući masovne medije, film, radio i javne skupove, kako bi manipulirao javnom percepcijom i prikupio potporu Hitlerovom režimu. Goebbels je bio majstor manipuliranja emocijama i iskorištavanja ljudskih strahova i predrasuda. Odigrao je značajnu ulogu u indoktrinaciji njemačkih građana, osiguravajući njihovu nepokolebljivu odanost nacističkoj stvari. Bio je poznat po svojoj nemilosrdnoj antisemitskoj retorici i predanosti nacističkom režimu do samog kraja. U posljednjim danima Drugog svjetskog rata, dok se Njemačka raspadala, Goebbels je ostao vjeran Hitleru i njegovim idealima. Nakon Hitlerova samoubojstva bio je njemački kancelar točno jedan dan prije nego što su on i njegova supruga zajedno počinili samoubojstvo nakon što su otrovali svoje šestero djece.

¹⁰⁴ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 20-22

stranka slavila poganski nacistički Božić, koji se nazivao "Yule festival". Partijska publikacija tvrdila je da će, ako njihova revolucija uspije, "užasna marksistička epizoda" rođena iz spoja talmudskog duha i materijalističkog ludila biti zamijenjena kršćansko-germanskim svjetonazorom, označenim pobjedničkim suncem i drevnim arijevim simbolom spasenja - svastikom.¹⁰⁵

Hitler je unutar stranke kao čelni princip uveo tzv. "načelo vođe" (*Führerprinzip*)¹⁰⁶, čime je zapravo njegovo tumačenje ideologije bilo ono službeno, pa makar se i kosilo sa stajalištima svih drugih članovima. Uvođenje *Führerprinzipa* jasno pokazuje Hitlerovu netrpeljivost prema političkoj i ideološkoj neovisnosti. Nije u tome bio sam, pošto su svi *völkisch* vođe prepoznali potrebu da ujedine svoj pokret pod jednim vođom. Kao što je i sam Sebottendorff priznao, Hitler je zaslužio zasluge za okupljanje *völkisch* pokreta pod hijerarhijskim, nacionalno jedinstvenim NSDAP-om koji je apsorbirao ogromnu i stalno evoluirajuću *völkisch* ideologiju i oblikovao je u kruti politički sustav.¹⁰⁷

¹⁰⁵ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 25

¹⁰⁶ Izraz *Führerprinzip* ("načelo vođe") odnosi se na načelo vodstva stranke i države koje je karakteriziralo režim Adolfa Hitlera u nacističkoj Njemačkoj. *Führerprinzip* se temeljio na ideji da jedan vođa, u ovom slučaju sam Hitler, posjeduje apsolutnu moć i autoritet nad svim aspektima društva. Prema tom načelu, vođina se volja smatrala ultimativnim zakonom, a od svih pojedinaca, organizacija i institucija očekivalo se da slijede njegove upute bez pitanja i oklijevanja. *Führerprinzip* je naglašavao lojalnost, poslušnost i neupitnu odanost jačajući hijerarhijsku strukturu u kojoj je Hitlerov autoritet bio neupitan. Postavljen je temelj totalitarnom sustavu u kojem se neslaganje i protivljenje nisu tolerirali, a svaki oblik otpora nemilosrdno suzbijao.

¹⁰⁷ ORLOW, *The Nazi Party 1939 – 1945.: A Complete History*, str. 25 - 27

Nemoguće je govoriti o tome na koji je način Hitler transformirao DAP u NSDAP s kojim će zavladati ne samo Njemačkom nego i dobrim dijelom Europe bez da se spomene ogroman utjecaj koji je na njega imao jedan od prvaka DAP-a, Dietrich Eckart. U svojim pisanjima, Eckart je pokazao rijetku kombinaciju akademske briljantnosti, pragmatičnog stava prema politici i odanosti prema nordijskoj legendi i mističnim korijenima germanske religije. S Hitlerom kao svojom inspiracijom i gorljivim pristašom promicao je ariozofske ideje, a Židove je nazivao kastom krvopija koje poput lutkara kontroliraju svijet kojeg su pretvorili u svoju marionetu. Eckart je također čvrsto vjerovao u sposobnost mitologije i religije, smatrajući ih moćnim alatom za širenje ideologije. U svojim je publikacijama često pisao o dualističkoj borbi između dobra i zla, Boga i (židovskog) đavla. Sve je to utjecajni, ali još ideološki nezreo Hitler slušao i upijao. Ova sinteza kvazi-kršćanstva i kvazi-poganskog gnosticizma bila je klasična značajka ariozofije i nacisti su ju zdušno prihvatili. Eckart je tvrdio, u skladu s Lagardeom i Chamberlainom, da je židovski „pustinjiski duh“ ukorijenjen u kršćanstvu iskvario rasno superiorni indoeuropski narod. Kršćanstvo je vidio kao antitezu indijskoj mudrosti koja nadilazi prirodu i vidi međuovisnost svih stvari kroz "svjetsku dušu". Uz to, Hitleru je držao predavanja o ezoteričnim *völkisch* religijama i indoarijevskom misticizmu na način koji je podsjećao na Listov i Lanzov armanizam.¹⁰⁸

Alfred Rosenberg je pak odigrao ključnu ulogu u spajanju Eckartovih *völkisch* pogleda na njemačku duhovnu i rasnu superiornost sa zavjereničko-apokaliptičnim koncepcijama međunarodnog Židova kao zlonamjerne sile koja teži globalnoj dominaciji zlokobnim sredstvima. Ova sinteza ideja kulminirala je u Rosenbergovom magnum opusu, *Mitu dvadesetog stoljeća* izdanom 1930. godine, koji je isprepleo znanstveni rasizam i indogermansko poganstvo unutar nadnaravnog carstva nacizma. Slijedeći stope ariozofa i ariogermanskih istraživača religije, Rosenberg je ustvrdio da su drevni Arijevci iz sjeverozapadne Indije i Perzije postavili temelje svim velikim civilizacijama da bi potom propali zbog miješanja s nižim rasama i šetnog utjecaja judeo-kršćanstva. Prema Rosenbergu, novi mit dvadesetog stoljeća bio je usredotočen na moć krvi, simboliziranu svastikom, koja je pokrenula globalnu revoluciju i probudila „dušu“ rase. Smatrao je ovaj biomistični koncept rasne duše pokretačkom silom svjetske povijesti, namjerno izbjegavajući uzdizanje bilo koje specifične

¹⁰⁸ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 51

religijske doktrine. Rosenberg je naglasio potrebu za tim da NSDAP mora crpiti osnove svoje ideologije iz brojnih ario-germanskih teoloških i okultnih *völkisch* tradicija i priznao potrebu za mitom koju ima njemački narod. Unutar poslijeratne *völkisch* atmosfere, iskupiteljski mit o krvi i pojam oživljavanja duše rase stekli su popriličnu naklonost. Međutim, kozmička želja NSDAP-a da rekonstruira svemir pod potpuno novim uvjetima prikazana je u tome što nijedna druga stranka sličnih pogleda nije prihvatila ozbiljnost sjećanja na pale trupe ili snažnije napore da se iskupi za njihovu smrt kao što je to napravio DAP, odnosno kasnije NSDAP.¹⁰⁹

Nacionalsocijalistički pokret, prema riječima čelnog nacionalsocijalističkog sindikalista Roberta Leya, omogućio je put u vječni život i živima i mrtvima. Nacistički sljedbenici su napisali brojne knjige u kojima opisuju više od 700 „spomenika časti“ zvanih *Ehrenheine*, odnosno mjesta gdje su Nijemci u borbi umrli u borbi za svoju državu/rasu. Poginuli su Nijemci, po njima, izlazili iz svojih grobova noću kako bi nas posjetili u našim snovima, nadilazeći smrt. Premošćivanjem jaza između živih i preminulih ratnika i demonstrirajući njihovu usklađenost s dubljom, duhovnom vezom, nacisti su vješto posegnuli za ezoteričnom idejom "duše rase". Dva milijuna njemačkih žrtava, po Leyu, carevali su ponosno Valhalom „rasne duše“.¹¹⁰

Zanimljivo je koliko su često nacisti koristili mistične slike kako bi opisali svoje neprijatelje. Kako bi izrazili svoju mržnju prema svima koji su stajali nasuprot nacionalsocijalizma Hitler, Himmler, Rosenberg i drugi ugledni nacistički dužnosnici često su koristili izraze kao što su čudovišta, demoni, vampiri i mumije. Hitler je također tvrdio da su tvorci komunizma (koju je Hitler nazivao „pošast“) zapravo bili vragovi (i to stvarni), implicirajući da je samo odvratno um mogao zamisliti takvu strukturu. To se prije svega odnosilo na SSSR koji je za naciste predstavljao oličenje svega najgoreg. Ova je retorika naglašavala uvjerenje nacista da se dobru mora suprotstaviti jednako moćna sila. Također, Rosenberg, Himmler i Hitler često su prikazivali Židove kao demone i vampire, dok je Feder osuđivao Weimarsku republiku jer je Nijemce pretvorila u beživotne zombije. Ovi zastrašujući prikazi naglašavaju fascinaciju nacista transformirajućom moći koja se prenosila krvlju kroz generacije. Njihova duboka gađenja dodatno potvrđuju njihovu preokupaciju ezoteričnim i neobjašnjivim. S druge strane, njemačko je tlo bilo natopljeno krvlju junaka i mučenika, bilo da su pali kao carski vojnici u Prvom svjetskom ratu ili kao rani nacisti u uličnim borbama sa

¹⁰⁹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 52

¹¹⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 52

weimarskim režimom ili komunističkim grupacijama.¹¹¹ Navedena će dva primjera visokih nacističkih dužnosnika osvjetliti svijet nacista gdje su živi i mrtvi bili u interakciji, a nadnaravne sile imale dubok utjecaj na formiranje njihovog svjetonazora.¹¹²

Nakon povratka iz bitaka Prvog svjetskog rata, Rudolf Hess je potražio utočište u Münchenu kako bi pod vodstvom profesora Karla Haushofera nastavio svoju strast prema povijesti i geopolitici. Rat je na njega ostavio dubok trag, potaknuvši njegovu fascinaciju Društvom Thule početkom 1919. godine. Unatoč konačnom razlazu s Društvom Thule zbog svoje nepokolebljive lojalnosti Hitleru, Hess nikada nije napustio svoj interes za *völkisch* ezoterizam. Nastavio je zaranjati u različita ezoterijska područja i baviti se različitim spektrom tema poput astrologije, antropozofije, budizma, hinduizma i tibetanskog misticizma. Prije nego što je u svibnju 1941. krenuo na svoj znameniti neuspješni let u Englesku, potražio je savjet od astrologa. S druge strane, Heinrich Himmler, nekoć idealistički mladić pun osobnih frustracija, pronašao je utjehu u djelima Theodora Fritscha koja su mu omogućila novo otkriveno razumijevanje biblijskih priča. Himmler je religiju, posebice kršćanstvo, vidio kao zagušljivu pošast koja nastoji zamijeniti očaravajući svijet nordijskih božanstava poput Thora, Freye i Lokija, kako je prikazano u *Eddama* i *Pjesmi o Nibelunzima*. Himmlerova fascinacija mističnim proširila se izvan nordijskog poganstva i obuhvatila istočnjačke religije. Sa sobom je nosio ne samo *Edde*, već i *Vede*, *Bhagavad Gitu* i Budine govore. Njegove opsežne studije uključivale su astrologiju, hipnozu, spiritualizam, telepatiju, pa čak i radiesteziju s klatnom. Vjerujući u mogućnost komunikacije s dušama preminulih te se zadubio u koncept seobe, odnosno transmigracije duša. Zagonetni svijet slobodnih zidara i ostalih sličnih redova osvojili su Himmlera, oblikujući njegov kasniji razvoj SS-a. Do 1923. godine Himmler je stvorio

¹¹¹ Dokazi za to su, primjerice, „krvava zastava“ i „*Horst Wessel Lied*“. Krvavu su zastavu nacisti nosili za vrijeme puča 1923. godine i ostala je umrljana krvlju nakon izmjene vatre sa snagama sigurnosti. Zvana *Blutfahne*, ova je specifična krvava zastava postala dio „svetog“ rituala kada su se „posvećivale“ nove zastave na stranačkim mitinzima – zastava se jedino priznavala ako je bila dotaknuta „krvavom zastavom“, i to ako je taj čin napravio sam Hitler. Zadnji put je viđena 1944. godine i njezina se lokacija danas ne zna. Drugi je dokaz himna NSDAP-a, *Horst Wessel Lied*, koju je napisao mladi pripadnik SA paravojske Horst Wessel 1929. godine. Wessel je postao jedan od mučenika stranke kada su ga komunisti likvidirali metkom u glavu 1930. godine, čime je pjesma dobila na mističnom značenju. Uz to što je prihvaćena kao himna stranke sve do 1945. godine, također je postala i jedna od dvije himne Trećeg Reicha (uz prvu strofu pjesme *Deutschlandlied*, koja je i dan danas himna moderne Njemačke iako se koristi samo treća strofa).

¹¹² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 53

kohezivnu *völkisch* viziju, ispreplićući okultna vjerovanja, germanofilske strasti, političku utopiju, romantična sanjarenja i zamjenske religije.¹¹³

Carstvo natprirodnog je očaralo ne samo Hessa i Himmlera već i druge naciste, koji su posebno bili fascinirani vukodlacima. Za razliku od svojih pandana u Francuskoj ili na slavenskom istoku, gdje su vukodlaci bili povezani s mračnom magijom i đavolskom moći, vukodlaci su u drevnoj njemačkoj poganskoj tradiciji preuzeli pretežno pozitivnu ulogu. Pamflet jedne od mnogih paravojnih volklisch organizacija rječito je izrazio njihovu perspektivu: "Zašto se upuštamo u bitku? Jednostavno zato što našim venama teče moćna nordijska krv koja nas tjera da se borimo za naš opstanak." Pamflet je nadalje ustvrdio da je konvencionalna crkva bila loše opremljena za ispunjavanje duhovnih potreba ljudi, prepuštajući odgovornost rasno svjesnim „vukodlacima“ da oblikuju i razjasne članke vjere nadolazećeg doba. Mnoge druge paravojne organizacije željele su da njihovi članovi budu više "vukodlaci", a mnogi od njih će se kasnije pridružiti redovima SS-a.¹¹⁴

Rani nacistički vođe crpili su, između ostalog, crpili inspiraciju iz međuratnog pokreta zvanog Artamanen, organizacije koju je 1924. utemeljio August Georg Kenstler. Primarni cilj Artamanena bio je povratiti njemačku rasnu i teritorijalnu dominaciju u istočnoj Europi stjecanjem "životnog prostora" (*Lebensraum*) i uspostavljanjem njemačkih naselja na Istoku. Artamanen je zastupao ezoterične predodžbe i podržavao ariozofske i teozofske ideje, ali i uvjerenja koja su duboko utjecala na poglede brojnih nacističkih vođa na rasu i prostor. Organizacija je imala za cilj stvoriti zajednicu mladih muškaraca i žena koji su prigrlili svoj rasni identitet i čeznuli za bijegom od nezdravog i površnog gradskog života. Odrekli su se uživanja poput alkohola i nikotina, posvetivši se prirodnom i zdravom načinu života na selu. Njihova okupljanja bila su obilježena noćnim svečanostima sa spektakularnim prikazima vatre i mača. Poštovali su drevne germanske rune i smatrali svastiku svetim simbolom Sunca i utjelovljenjem njemačkog božanstva, čistoće krvi i duha. Međutim, Artamanen je također pomiješao antislavenske osjećaje, prezir prema urbanim sredinama i ksenofobiju prema poljskom narodu sa žestokim antisemitskim stavom. Slijedeći primjer ariozofa, upozoravali su na opasnosti rasnog miješanja, smatrajući ga prijetnjom nordijskoj rasi. U njihovoj *völkisch* kozmologiji, židovsko stanovništvo predstavljalo je groteskni simbol korupcije, uspoređen s vampirskim parazitima koji se hrane rasnim tijelom poput zloćudnog tumora. Slijedom toga,

¹¹³ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 54

¹¹⁴ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 55

zalagali su se za uklanjanje takve prijetnje. Artamanen je odigrao ključnu ulogu u oblikovanju temeljnih načela nacionalsocijalističke „vjere“ i uspostavljanju temelja za inicijative istočnog naseljavanja koje su se odvijale tijekom Drugog svjetskog rata. U ono kratko vrijeme što je NSDAP bio službeno zabranjen nakon neuspjelog puča, Himmler se pridružio Artamanenu i tamo upoznao brojne buduće visokorangirane naciste kao što su Baldur von Schirach (budući vođa Hitlerove mladeži), Rudolf Höss (budući zapovjednik Auschwitz) i Walther Darré (budući voditelj SS-ovog Ureda za rasu i raseljavanje koji će imati ključnu ulogu u planiranju genocida Slavena glađu). Upravo je Darré bio najznačajniji predstavnik koncepata koji su proizašli iz Artamanena. NSDAP je tako, u svojim ranima danima, uspješno apsorbirao unutar svojeg pokreta ostale völklich organizacije i stvorio svojevrstan kulturni laboratorij. No, ipak je postojala određena razlika između nacionalističkog imaginarija i onog kojeg je imao Hitler osobno.¹¹⁵

Hitlerova osobna veza sa nadnaravnim

Iako Hitler možda nije bio tako duboko zadubljen u okultna vjerovanja kao njegovi kolege, njegova fascinacija nadnaravnim bila je neporecivo iskrena. Čak i prije nego što je 1908. godine napustio Linz i otišao u Beč, Hitler je već gajio snažan interes za nordijsku mitologiju i germanski folklor. Vrijeme koje je proveo u Beču samo je potaknulo njegovu znatiželju. Stalno je posjećivao izvedbe Wagnerovih opera te je čak pokušao skladati vlastitu operu temeljenu na elementima nordijske mitologije i Goetheova Fausta. Tijekom tog razdoblja Hitler se susreo s rasnim doktrinama i antisemitskom propagandom pojedinaca poput Georga von Schönerera i Karla Luegera¹¹⁶, kojeg je Hitler hvalio kao "najvećeg njemačkog gradonačelnika svih vremena". Iako je nejasno je li Hitler čitao časopis *Ostara* Lanza von Liebenfelsa, svakako je zaronio u ariozofsku literaturu upijajući „manihejski stripovski dualizam plavokosih i crnih, heroja i podljudi, Arijevaca i Tschandalena“ opisan u *Ostari*. Do

¹¹⁵ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 56

¹¹⁶ Karl Lueger (1844. – 1910.) je bio austrijski političar najpoznatiji po svom mandatu gradonačelnika Beča od 1897. do 1910. godine. Iako ga povjesničari smatraju ključnom figurom u pretvorbi Beča u moderan metropolis i hvale njegovu administraciju, zapamćen je i zbog kontroverznih antisemitskih stavova, primjerice krvne klevete. U svojim je govorima žestoko prozivao Židove zbog njihova navodnog ogromnog utjecaja u najvišim ešalonima medija i obrazovanja. Među mnogima koji su vjerno pohodili njegove vatrene govore bio je i sam Hitler.

kraja Prvog svjetskog rata ti su se nadnaravni utjecaji već ukorijenili u Hitlerovom svjetonazoru.¹¹⁷

Tijekom 1920-ih Hitler je nastavio proučavati nadnaravno i njegovati sklonosti istome. Knjižnica u „Orlovom gnijezdu“, njegovoj privatnoj rezidenciji iznad Berchtesgardena koju je 1945. godine pred kraj Drugog svjetskog rata otkrila američka 101. zračno-desantna divizija sadržavala je ogromnu zbirku u kojoj su dominirale knjige, između ostalog, o popularnoj medicini, čudesnom liječenju, kuhanju, vegetarijanstvu i posebnim dijetama, ali je sadržavala i brojne tomove o germanskoj mitologiji, magičnim simbolima i okultnom. Gotovo da se nije moglo pronaći djela iz polja filozofije ili suvremenih političkih teorija. Hitler nije krio takve utjecaje kad je ulazio u politiku. U govoru održanom u veljači 1920. godine otvoreno je spominjao *völkisch* pisce kao što su Guido von List i Theodor Fritsch. U tom je istom govoru isticao Listove teorije o tome kako je arijevska rasa izgradila svoju snažnu prirodu još u ledeno doba boreći se sa nemilosrdnom prirodom, čime je izgradila fizičku i mentalnu prednost nad ostalim rasama koje su uživale u zelenom i toplom izobilju. Isticao je kako su ti stari arijevci iza sebe ostavili simbol Sunca u obliku svastike, iste one svastike koja se mogla pronaći uklesana u stupovima hramova u Indiji i Japanu. Hitler je proglasio da će se ova stara vjerovanja ponovno vratiti, a lučonoše ovog povratka biti će arijevska mladež koja će učiti načela veličanstvenih arijevske nadljudi, odnosno polubogova.¹¹⁸

U svojoj knjizi *Moja Borba* Hitler je poprilično posudio od ariozofije. Pisao je kako je prisutnost arijevske rase neraskidivo isprepletena s europskom kulturom i civilizacijom. Upozorio je da bi pad ili izumiranje arijske rase dovelo do doba lišenog kulture, dok bi rasno miješanje rezultiralo monstruoznim bićima na pola puta između ljudi i majmuna. Personificirajući đavla kao živo utjelovljenje zla, očitovao ga je u liku Židova. Čak štoviše, smatrao je kako su arijevci odustajanjem od čuvanje krvne čistoće ostali bez boravka u raji koji su sami za sebe mukotrpnim radom i borbom stvorili, usput pretvorivši sebe i mentalno i fizički u bića niže vrijednosti. Zanimljivo, Hitler je kasnije uklonio određene reference na *völkisch* utjecaje iz *Moje Borbe*, iako nikada nije odbacio „mistični“ nacionalizam koji je itekako utjecao na stvaranje njegove političke ideologije. Naglasio je da se njegova prosudba o ljudima ne temelji samo na umjetničkim, vojnim ili znanstvenim standardima, već na njihovoj duhovnoj energiji. Težio je uspostaviti tisućugodišnji Reich, gledajući svoje sljedbenike kao

¹¹⁷ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 56. – 57.

¹¹⁸ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 57

kolege ratnike koji se bore za jedinstvenu duhovnu, odnosno božansku kreaciju. Otvorene reference na *völkisch*-ezoterizam Hitler je izbacio pragmatički, želeći odvojiti svoj pokret u usponu od propalih pokušaja iz prošlosti koje su se često, po njegovom mišljenju, nepotrebno ograničavale isključivo na germanski aspekt u priči za razliku od njegovog indoarijevskog univerzalizma. Njegova je odanost mističnim i zagonetnim aspektima ostala nepokolebljiva i oblikovala je njegovu viziju nove Njemačke.¹¹⁹

Posebno je zanimljiva Hitlerova opsesija magijom. U centru te priče je njegovo dokazano posjedovanje poznate knjige izdane 1923. godine koju je napisao znameniti okultist Ernst Schertel pod imenom *Magija: povijest, teorija i praksa*. U toj knjizi, Schertel naglašava (a Hitler podcrtava) da pojedinac s najvećom snagom imaginacije zapovijeda svijetom i oblikuje stvarnost prema svojoj volji umjesto da se miri sa činjenicom da bude rob beznačajnog i bestjelesnog empirizma – odnosno, takav čovjek posjeduje mogućnost upravljanja parakozmičkim (odnosno demonskim) silama. Nasuprot tome čisto empirijski pojedinac stagnira što dovodi do devalvacije kozmičke energije. Maštoviti pojedinac, *de facto* mađioničar, postaje žarište obnove i preoblikovanja svijeta, katalizator njegova novog rođenja. Hitler se složio sa Schertelom koji je smatrao da su suvremeni Europljani opsjednuti materijalizmom i racionalizmom te da im nedostaje osjećaj za dublje značenje svijeta. Složio se sa njim i da je zamjena starih magičnih tradicija monoteističnim religijama uspostavila pojam apsolutne moralnosti koja se se smatrala jednako primjenjivom na sve ljude svijeta. Prema Schertelu, razdoblje prije kršćanstva se odlikovalo odbacivanjem ove univerzalne moralnosti u korist onoga što je nazivao „vladavinom života“ kojeg određuju narodni običaji i „volja plemenskog Boga“. Takav Bog, vladao on direktno ili preko posrednika, vukao je autokratske poteze, izdavao zapovijedi po nahođenju i zahtijevao krv i uništenje, što se u današnjem svijetu morala smatra apsolutno neprihvatljivim „božanskim ponašanjem“. Takav poganski moral utemeljen na magiji odbacivao je koncept humanosti, bratske ljubavi ili nekakvog apstraktnog „dobra“. Hitler je u toj knjizi posebno podvukao dio gdje Schertel ističe kako je navedena „vladavina života“ ograničena na pojedinačni narod koji takvo što shvaća kao nešto potpuno prirodno.¹²⁰

Imaginacija, odnosno magija, je ovdje ključ. Ona je podsvjesna, ali se može projicirati na vanjski svijet gdje će se prikazati u obliku halucinacije, ali ponekad i kao dovoljno i

¹¹⁹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 57. – 58.

¹²⁰ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 58

uvjerljivo stvarna. Schertel ističe kako je suvremen čovjek odbacivanjem svih oblika imaginacija kao običnih halucinacija i slijepim držanjem za empirizam počinio ironiju jer čak i njegov empirijski svjetonazor počiva na imaginaciji. Empirija zapravo nije empirija, već demonstracija imaginacije ljudi sa takvim razvijenim sposobnostima koji upravljaju svijetom tako da imaginaciju predstavljaju kao empiriju, oblikujući stvarnost i mišljenjima ljudi koji se, tobože, fokusiraju na amorfni, bestjelesni empirizam. Hitler se duboko zadubio u manipulaciju kozmičkim silama, pozivajući se na čovjekova "boga" ili "demonu". Posebice mi je bila zanimljiva Schertelova tvrdnja da je svaki mađioničar okružen poljem sila parakozmičkih energija, a da je demonsko-magični svijet usredotočen na više pojedince iz kojih izvire temeljni kreativni pojmovi. Pod utjecajem takvog odabranog maga i privučeni njegovom energijom, ljudi bi mogli formirati njegovu zajednicu ili njegov "narod" (*Volk*), stvarajući složen i maštovit okvir poznat kao "kultura". Da bi iskoristio te parakozmičke energije, veliki pojedinac mora napraviti određenu žrtvu *völkisch* zajednici. U narednim poglavljima Schertelove knjige Hitler se posebno zainteresirao za praktični dio koji slijedi opisani teorijski, odnosno dio koji se tiče služenju parakozmičkim energijama, odnosno upravljanju „magijom“ kako bi se izmanipulirala masa.¹²¹

Iako Hitlerov interes za nadnaravno nije bio toliko snažan kao onaj koji su iskazivali Himmler, Hess ili Darré, za njega je služio utilitarnoj svrsi više nego doktrinarnoj. Hitler je nadnaravne i okultne doktrine vidio kao vrijedan materijal za političku propagandu i manipulaciju javnošću. Ostalo je njegovo čvrsto uvjerenje da čovjek postoji i djeluje u mističnoj povezanosti sa svemirom. Dok su spomenuti Himmler, Hess, Darré i ostali žestoko napadali, primjerice, slobodno zidarstvo u svojoj borbi za ovladavanje dušom Nijemaca, Hitler i nije bio toliko fanatičan u tome. Dapače, divio se masonskoj „ezoteričnoj“ doktrini koja se prenosi pomoću simbola i tajnovitih obreda inicijacije. Unatoč svojim rezervama prema *völkisch* „znanosti“ i izbjegavanja utapanja u dubinu, Hitler je prepoznao moć nadnaravnog imaginarija i njegovu privlačnost, što su prije svega prepoznali njegovi stranački kolege, a kasnije i milijuni običnih Nijemaca.¹²²

¹²¹ KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 59

¹²² KURLANDER, *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*, str. 60

Zaključak

Nezadovoljstvo Versailleskim ugovorom, hiperinflacija, strašna ekonomska kriza, ratno poniženje. Sve su to validni razlozi bijesa koji je prožeo milijune Nijemaca nakon završetka Prvog svjetskog rata. Pa ipak, možemo li ih smatrati dovoljnim razlozima da se Nijemci na izborima okrenu nacistima kao najboljoj opciji? Nema sumnje da je okultna pozadina nacističkog pokreta temeljitom propagandom ušla i u svijest i u podsvijest svih tih Nijemaca. Koliko god su određeni okultni pokreti u ostalim državama također rasli kao i njemački, samo je u Njemačkoj takva priča dosegla najviše instance vlasti. Ne treba zaboraviti činjenicu da niti britanski niti francuski okultizam nije niti približno pod svoje stavljao antisemitizam, indoarijanstvo ili rasističku mistiku. Nekako, u Njemačkoj je to bio specifičan fenomen. Čak i u režimima sličnima nacističkom, kao u Francovoj Španjolskoj ili fašističkoj Italiji, ovaj fenomen nije naišao na takav odjek kao u Njemačkoj. U svakom slučaju, NSDAP drži posebno mjesto u povijesti kao masovna politička stranka jedinstvena po svojim bliskim vezama sa rubnom znanošću, okultnim, mitologijama i poganstvom. Takvo nešto ne postoji u komunizmu, socijalizmu, konzervativizmu, liberalizmu i ostalim ideologijama. Može se i reći kako nisu svi Nijemci koji su spremno prihvatili takav nadnaravni imaginarij bili antisemiti, fašisti ili rasisti. No, Hitler je bio majstor korištenja nadnaravnog u političke svrhe da je cijelu naciju zaveo do te mjere da je bila spremna za njega otići u krajnosti koje ni sama nije baš najjasnije razumijevala. Tradicionalni konzervativizam političkih grupacija katolika i protestanata, vjerskoj podlozi unatoč, nije niti blizu uspio zavesti tolike mase. Sav pragmatizam republikanski orijentiranih liberala nije imao šanse. Ni klasno orijentirani materijalizam komunista i socijalista nije mogao kontra nacizma. Može se reći kako je okultizam odigrao dvostruku ulogu – dao je nacistima podlogu koju će slijediti u ostvarenju svojih fantazija, ali i oružje da iskoriste široke mase kako bi te fantazije postale praksa.

Popis literature:

Knjige:

- GOODRICK-CLARKE, Nicholas. *The Occult Roots of Nazism: Secret Aryan Cults and Their Influence on Nazi Ideology*. New York: NYU Press, 1993.
- KURLANDER, Eric. *Hitler's Monsters: A Supernatural History of the Third Reich*. London: Yale University Press, 2017.
- LACHMAN, Gary. *Madame Blavatsky: The mother of modern spirituality*. New York: TarcherPerigee, 2012.
- MORRISON, Mark. *Modern Alchemy: Occultism and Emergence of Atomic Theory*. London: Oxford University Press, 2007.
- WALSER SMITH, Helmut. *German Nationalism and Religious Conflict: Culture, Ideology, Politics, 1870.-1914*. New Jersey: Princeton Legacy Library, 1995.

Znanstveni časopisi:

- HAMEROW, Theodore S. "History and the German Revolution of 1848." *The American Historical Review* 60 (1954.), no. 1: 27–44.
- LOTT, Elizabeth S.; PAVLAC, Brian A., (2019). "Rudolf I (r. 1273–1291)". *The Holy Roman Empire: A Historical Encyclopedia*. Vol. 1. Santa Barbara, California: ABC-Clio. str. 266–268.
- MEINECKE, Friedrich. "The Year 1848 in German History: Reflections on a Centenary." *The Review of Politics* 10 (1948.), no. 4: str. 475–92.
- SETON-WATSON, R. W. „The Austro-Hungarian Ausgleich of 1867." *The Slavonic and East European Review* 19 (1939.), no.53/54 : str. 123–40.
- ILHOMOVICH, T. K., & NURKOSIMOVICH, K. T. The Role Of Hermetic Ideas In The Emergence Of The Eastern And Western Renaissance. *Int. J. of Aquatic Science* (2021.), 12(2), 3448-3458.